

PARA VE BANKA DERS NOTLARI

Hazırlayan

Dr. Öğr. Üyesi Halit Gökhan YÜKSEL

Kastamonu Üniversitesi

Daday Nafi ve Ümit Çeri Meslek Yüksekokulu

Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü

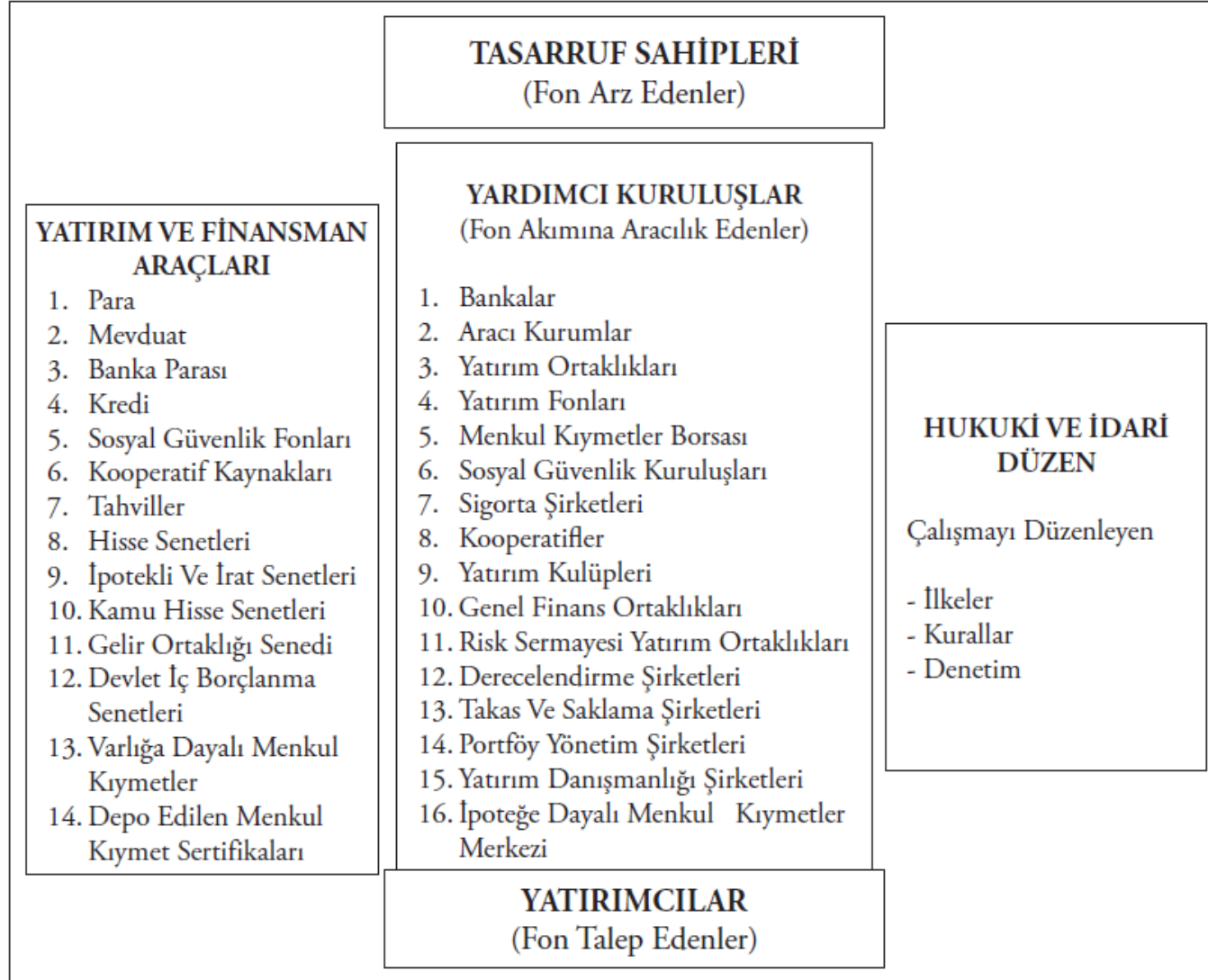
FİNANSAL PİYASALARIN İŞLEVİ ve YAPISI

Finansal Sistem ve Para

Fon fazlası veya fon açığı olan ekonomik birimler için aracılarn, finansal varlıkların ve bu varlıkların işlem görebileceğı bir piyasanın oluşturduğu bütün bir organizasyona **finansal sistem** denir. Finansal sistemin temel unsurları şunlardır: (1)

- Tasarruf Sahipleri
- Yatırımcılar-Tüketiciler (Fon Talep Edenler)
- Yatırım ve Finansman Araçları
- Yardımcı Kuruluşlar (Fon Akımına Aracılık Edenler)
- Hukukî ve İdari Düzen

(1) İrfan Doğan ve Ferudun Kaya, "Finansal Sisteme Giriş", Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar, Ed. Ferudun Kaya, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019, s. 1-5.

Kaynak: İrfan Doğan ve Ferudun Kaya, "Finansal Sisteme Giriş", Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar, Ed. Ferudun Kaya, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019, s. 1-5.

- ▶ **NOT:** Yatırım ve finansman araçlarının en likit olanı *para*dır.
- ▶ Bir ekonomide para olmasaydı nasıl bir durum olurdu?

Para, iktisatçılar tarafından mal ve hizmet alımında ve borçların ödenmesinde genel kabul görmüş bir «nesne» olarak tanımlanmaktadır. (2)

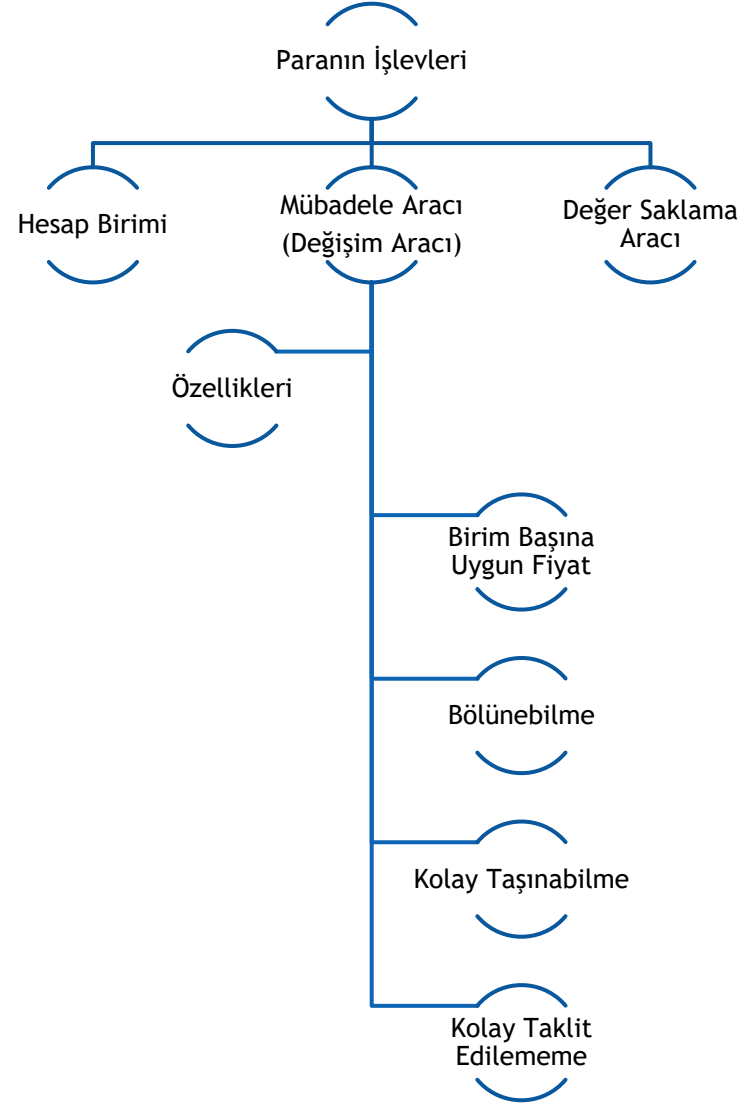
Tanımdan da anlaşılacağı üzere, mutlaka paranın bir kağıt veya değerli madenden olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Eski tarihlerde midye, buğday vb. nesnelerin para olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Diğer taraftan para olarak kabul gören bir nesnenin birtakım işlevleri bulunmaktadır: Bunlar aşağıdaki şekil yardımıyla şu şekilde ifade edilebilmektedir: (3)

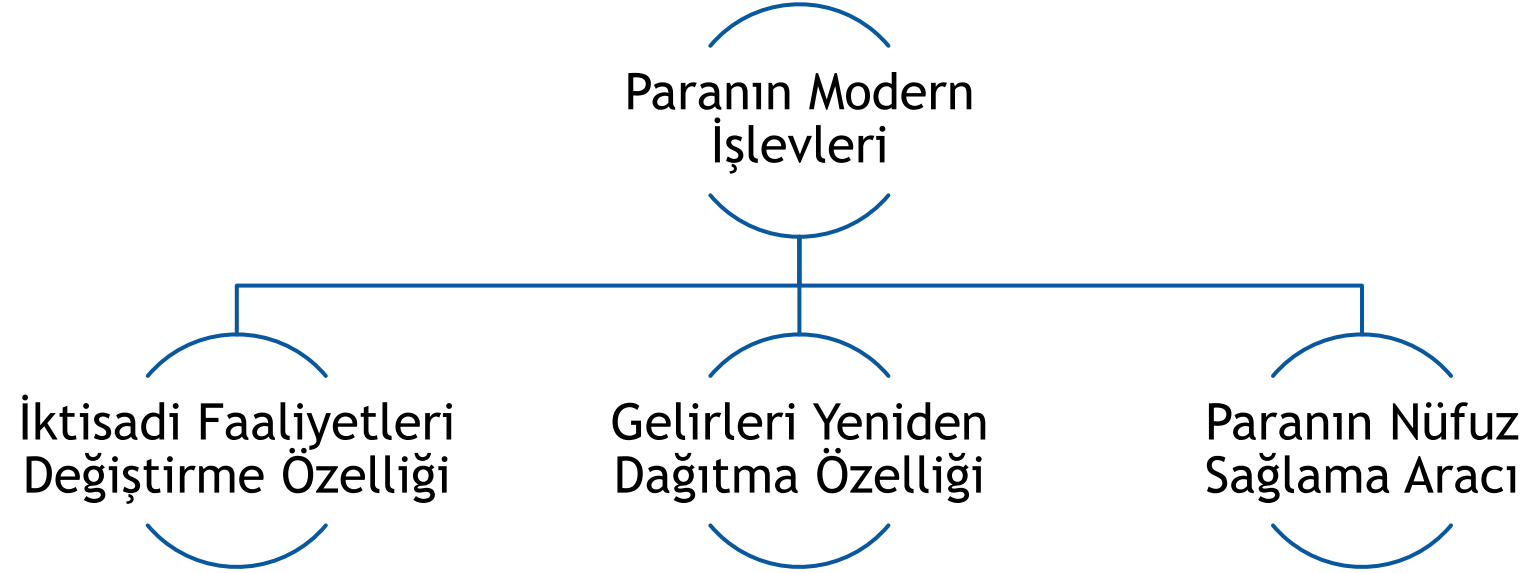
(2) Nilgün Çağlarırnak Uslu, “Para ve Finansal Sistem”, Para ve Banka, Ed. Nilgün Çağlarırnak Uslu ve Bilge Kağan Özdemir, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018, s. 3.

(3) A. Yasemin Yalta, *Para Teorisi ve Politikası: Ders Notları*, Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi, Sürüm 1.1, Nisan 2020, s. 1.

Paranın İşlevleri

Ayrıca paranın bu işlevlerine ek olarak modern işlevleri de bulunmaktadır:

Kaynak: A. Yasemin Yalta, Para Teorisi ve Politikası: Ders Notları, Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi, Sürüm 1.1, Nisan 2020, s. 2.

ÖNEMLİ NOT:

Paranın ne kadar iyi değer saklama aracı olduğu **enflasyona** bağlıdır.

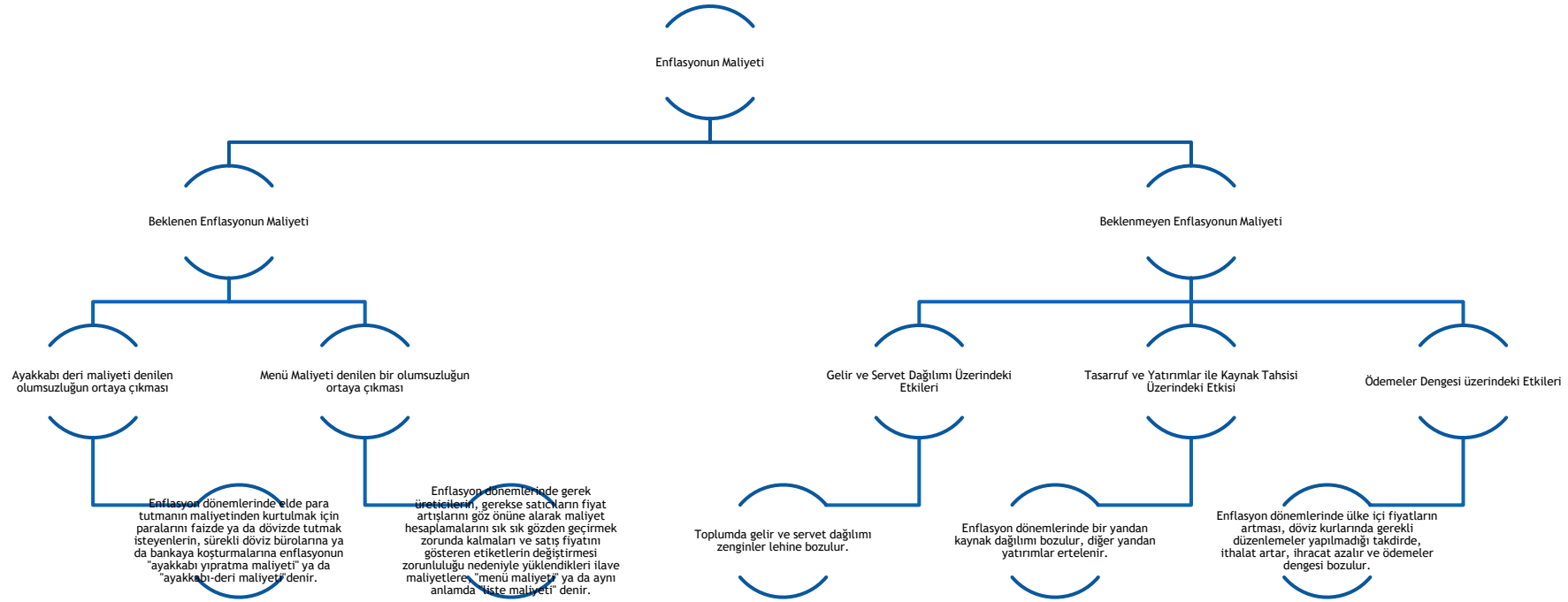
Enflasyon ve Fiyat İstikrarı

- **Enflasyon**, bir ekonomideki mal ve hizmetlerin fiyatlarında gözlenen sürekli ve genel kapsamlı artışı ifade ederken, **Fiyat istikrarı** ise para politikasının uzun dönemli temel amaçları olan büyüme ve istihdama yönelik, ekonomik birimlerin karar alma süreçlerinde etkili olmayacak ölçüde düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranını ifade etmektedir. (4)

TCMB'nin temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır.

Enflasyon çeşitli kriterlere göre sınıflandırılabilir. Bu noktada, enflasyonun görünürlüğüne, şiddetine, beklentilere ve nedenlerine göre sınıflamaya tabi tutulması mümkündür. Aşağıda bu ayrımlar detaylı şekilde görülmektedir:

Enflasyon Türleri	Görünürlüğüne (Piyasaların İşleyişine Göre)	Açık Enflasyon	Bu enflasyon çeşidinde piyasa ekonomisi temelde, bir fiyat oluşum süreci gibi çalışmayı sürdürür. Herhangi bir mala veya faktöre yönelik talep fazlası fiyatlarda ve parasal ücretlerde yükselmeye sebep olur.
		Bastırılmış Enflasyon	Bu enflasyon çeşidi, devlet kontrollerinin parasal ücretlerdeki ve fiyatlardaki artışları engellemesi durumunda ortaya çıkmaktadır ve bu şekilde talep fazlası azaltılmamış fakat bastırılmış olmaktadır.
	Şiddetine Göre	Sürünen Enflasyon	Fiyatlardaki artışların çok düşük oranlarda kaldığı ve enflasyon beklentilerinin oluşmadığı enflasyon sürecidir. Ekonomide zararlı etkiler yapmayan bir orandaki enflasyon olduğu söylenebilir.
		İlımlı Enflasyon	Her durumda enflasyon oranının iki haneli değerlere ulaşmadığı fakat ekonomik birimlerin açıkça etkilerini hissettiği ve enflasyonist beklentilerin olduğu süreci ifade etmektedir.
		Yüksek (Dört nala) Enflasyon	Ekonomiyi zarara uğratan, piyasaların işleyişini bozan, geleceğe ilişkin belirsizliği artıran ve paranın değer ölçüsü ve tasarruf aracı olma özelliklerini olumsuz etkileyen oranda bir enflasyonu ifade eder.
		Hiperenflasyon	Paranın bütün fonksiyonlarını yitirdiği ve bazı yazarlarca yıllık %1000'i aşan enflasyonu ifade eder.
	Beklentiye Göre	Beklenen Enflasyon	Bu ayrım, enflasyonun etkilerinin belirlenmesi için önem arz etmektedir.
		Beklenmeyen (Sürpriz) Enflasyon	Ekonomide yalnızca beklenmeyen enflasyon reel etkiler ortaya çıkarmakta, dolayısıyla üretim ve istihdamı etkilemektedir.
	Kaynaklarına Göre	Talep Enflasyonu	Toplam talebin toplam arzın üzerine çıkmasından kaynaklanan enflasyon çeşididir.
		Maliyet Enflasyonu	Üretim girdilerinin fiyatlarının yükselmesi sonucu genel fiyat düzeyinin yükselmesiyle ortaya çıkan enflasyon çeşididir.
		Fiyat Enflasyonu	Bazı grupların ürettikleri malları gerçek piyasa değerinin üzerinde satmasıyla gelirlerini artırması ve bu yolla toplam talebin yükselerek enflasyona neden olması biçimindedir.

Fisher Denklemi (Fisher Hipotezi) (5)

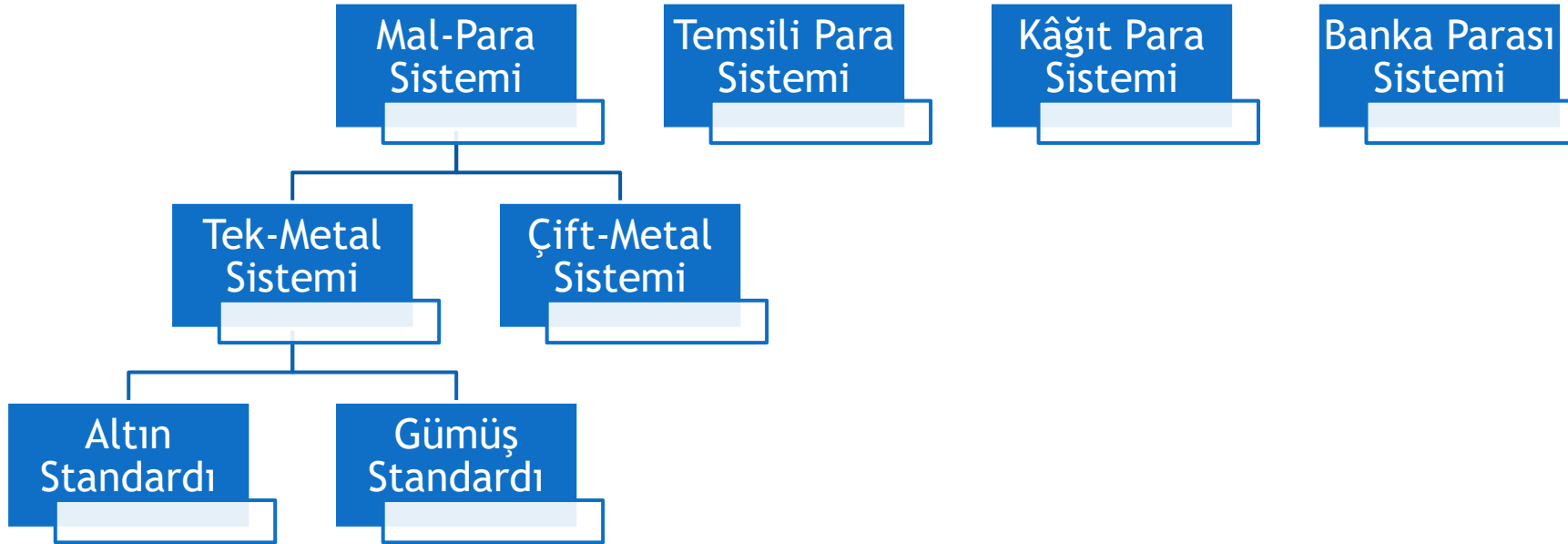
Nominal Faiz Oranı (i_t) = Reel Faiz Oranı (r_t) + Beklenen Enflasyon Oranı (π_t)

$$i_t = r_t + \pi_t$$

Para Sistemleri

Paranın işleyişi ve niteliği ilgili kurallar bütünü **para sistemleri** olarak tanımlanmaktadır. Tarihte birçok para standardı kullanılmıştır. Bu kapsamda, aşağıdaki para sistemlerinden bahsedilebilir: (6)

Para Sistemleri (Para Standartları)

Mal-Para Sistemi: “Para olarak kullanılan nesne söz konusu ekonomide paranın temel özelliklerini ve fonksiyonlarını yerine getiren bir nesnenin (metanın) para olarak kullanıldığı para sistemidir.» (7) Ör: Deniz kabuğu, altın, gümüş vb.

Önemli Not:

Gresham Yasası: Kötü paranın iyi parayı piyasadan kovmasına denir.

Tek-Metal Sistemi'nde sadece altın veya gümüş gibi yalnızca bir madenden üretilen paralar kullanılırken, çift-metal sisteminde altın ve gümüş birlikte kullanılabilir. Gerektiğinde altın veya gümüş çevrilebilecek ödeme araçları ise temsili paralardır ve altın ve gümüş karşılıklı banknotlar bu sisteme örnek olarak gösterilebilir. Kâğıt para sisteminde kâğıt para altına dönüştürülemez. Bu sistemde paranın tekeli üretiminin söz konusu olması gerekmektedir. (8)

Temsili Para Sistemi

Gerektiğinde altın veya gümüşe çevrilebilecek ödeme araçlarına **temsili para** denir. Altın ve gümüş karşılıklı banknotlar temsili paraya örnektir. (9).

Kâğıt Para Sistemi

Kâğıt paranın altına dönüştürülemediği sistem kâğıt para sistemidir. Bu sistem, paranın tekeli üretimini gerektirmektedir ve bu sistemde önemli olan paranın yapıldığı maden değil, söz konusu paranın fiyatıdır. (10)

Banka Parası Sistemi

Kağıt paralar bir tekel olarak yalnızca merkez bankaları tarafından üretilmektedir. Oysa ticari bankalar da para üretebilme imkanına sahiptir ki bu paralar kaydî para olarak ifade edilir. Kaydi para, üzerine yazılan çeklerle başkalarına transfer edilen hesap tutarlarını göstermektedir. (11)

► Bir Tavsiye:

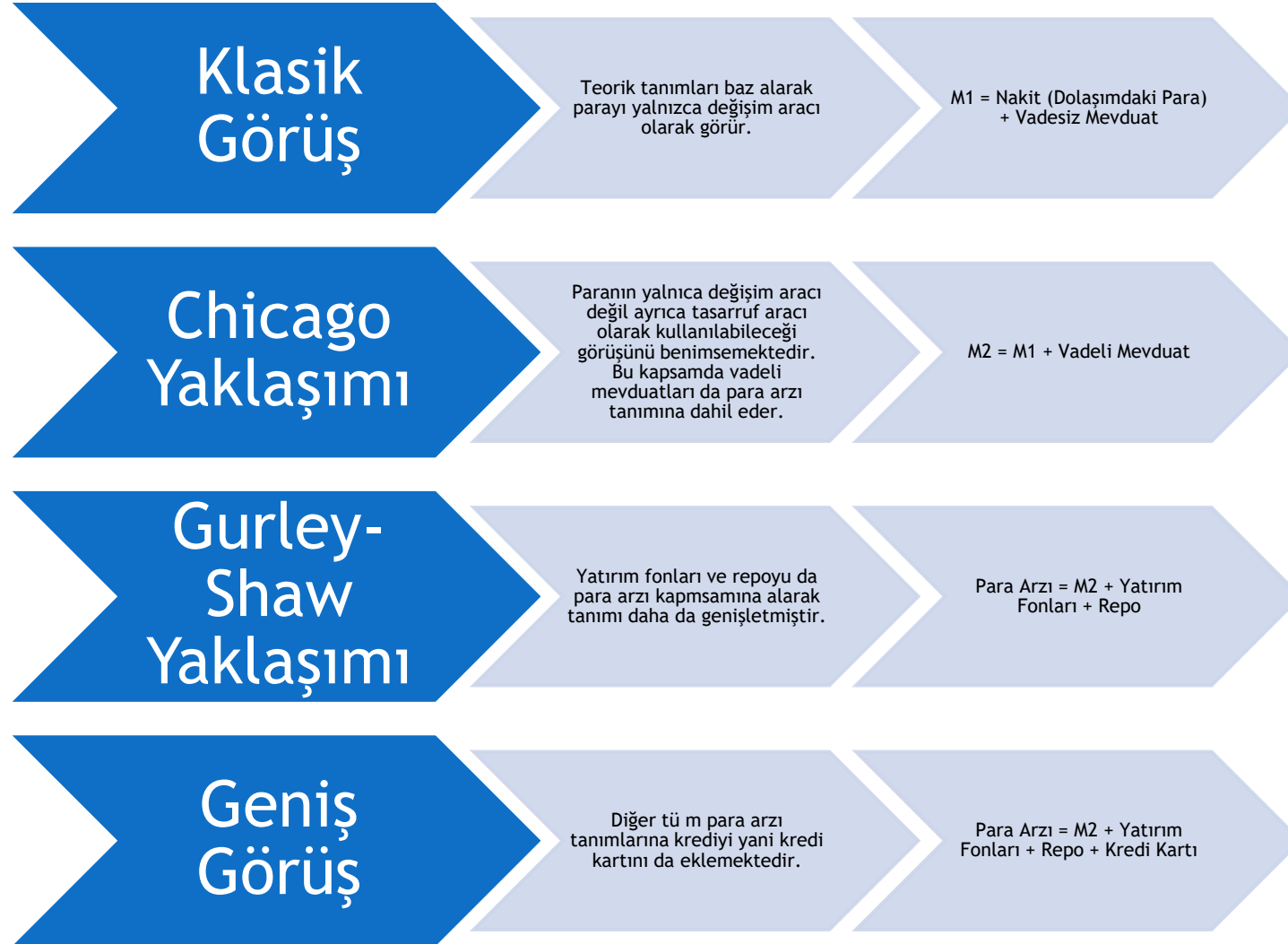
Bankaların nasıl kaydi para yarattığına ilişkin aşağıdaki TCMB çalışması oldukça sade ve açıklayıcı bir kaynaktır.

► TCMB, Herkes için Ekonomi, Kaydi Para Nedir? (12)

Para Arzı Tanımları

Bir ekonomide belirli bir dönemde piyasada bulunan para stokuna **para arzı** denir. M harfiyle gösterilen bu kavram, yalnızca dolaşımdaki banknotları ve madeni paraları değil, bunlara ek başka satın alma araçlarını da kapsamaktadır. (13)

Hangi finansal varlığın para arzı tanımlarına gireceğine yönelik görüşler şunlardır:

Kaynak: A. Yasemin Yalta, Para Teorisi ve Politikası: Ders Notları, Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi, Sürüm 1.1, Nisan 2020, s. 6-7'den yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu bağlamda, para arzı çeşitli şekillerde ölçülebilmektedir. Söz konusu ölçümler genellikle dar ara arzı ve geniş para arzı şeklinde iki grupta toplanmaktadır: (14)

PARA ARZI TANIMLARI

Dar Para Arzı Tanımları

$M0 = \text{Dolaşımdaki Para} = (\text{Dolaşımdaki Banknotlar (Emisyon Hacmi)} + \text{Madeni Paralar}) - \text{Banka Kasalarındaki Nakit}$

$M1 = M0 + \text{TL (Türk Lirası) Vadesiz Mevduat} + \text{YP (Yabancı Para) Vadesiz Mevduat}$

Geniş Para Arzı Tanımları

$M2 = M1 + TL \text{ (Türk Lirası) Vadeli Mevduat} + YP \text{ (Yabancı Para) Vadeli Mevduat}$

$M3 = M2 + Repo + Para Piyasası Fonları + İhraç Edilen Menkul Kıymetler$

Aşağıdaki tablo 31.07.2026 tarihi itibarıyla TCMB tarafından yayımlanan haftalık para ve banka istatistiklerinde yer alan para arzı verilerini göstermektedir.

Tablo 1. Para Arzı (Bin ₺) (*)

	31.07.2026	24.07.2026	17.07.2026	10.07.2026	3.07.2026
A. PARA ARZI					
M1 =	10.962.341.890	10.813.800.281	10.596.544.136	10.384.622.095	10.463.212.241
Dolaşımdaki Para	907.204.302	899.645.360	880.836.533	880.071.952	885.378.455
Vadesiz Mevduat (TL)	2.935.701.176	2.724.702.284	2.665.785.024	2.469.069.246	2.492.363.688
Bankalar	2.929.481.684	2.718.493.536	2.659.635.237	2.462.789.583	2.486.207.658
Elektronik Para Kuruluşları	6.219.104	6.208.307	6.149.287	6.279.102	6.142.661
TCMB	388	441	500	561	13.369
Vadesiz Mevduat (YP)	7.119.436.412	7.189.452.637	7.049.922.579	7.035.480.897	7.085.470.098
Bankalar	7.119.436.412	7.189.452.637	7.049.922.579	7.035.480.897	7.085.470.098
TCMB	0	0	0	0	0
M2 = M1 +	27.974.997.771	28.144.251.947	27.534.168.119	27.175.257.621	27.048.595.844
Vadeli Mevduat (TL)	13.917.262.648	14.215.699.880	13.856.509.223	13.824.360.143	13.668.182.927
Bankalar	13.917.262.648	14.215.699.880	13.856.509.223	13.824.360.143	13.668.182.927
TCMB	0	0	0	0	0
Vadeli Mevduat (YP)	3.095.393.234	3.114.751.786	3.081.114.761	2.966.275.383	2.917.200.676
Bankalar	3.095.393.234	3.114.751.786	3.081.114.761	2.966.275.383	2.917.200.676
TCMB	0	0	0	0	0
M3 = M2 +	31.023.108.783	30.981.744.199	30.487.683.766	30.048.967.833	29.930.805.624
Repo	891.273.096	734.936.809	797.797.521	807.739.849	922.970.728
Para Piyasası Fonları	2.037.564.874	1.989.537.724	2.043.482.764	1.959.539.193	1.853.833.131
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	119.273.042	113.017.719	112.235.361	106.431.169	105.405.921
B. PARA ARZI ENDEKSİ (Endeks 31.12.2005=100)					
1. Kur Etkisinden Arındırılmamış					
M1	17.743	17.502	17.151	16.808	16.935
M2	11.766	11.837	11.580	11.429	11.376
M3	11.619	11.604	11.419	11.254	11.210
2. Kur Etkisinden Arındırılmış					
M1	3.034	3.008	2.963	2.888	2.900
M2	2.690	2.714	2.661	2.621	2.606
M3	2.820	2.824	2.785	2.740	2.726

(*) Veriler, referans dönemi takip eden haftada geçici olarak yayımlanmakta olup, geçmiş hafta verileri revizyona tabidir.

DOLARİZASYON

Dolarizasyon, literatürde iki alt başlık altında ele alınmaktadır. İlki olan tam dolarizasyon, “bir ülkenin ulusal parasını tamamen terk edip, yabancı bir para birimini resmi para birimi olarak kullanmasıdır”. ÖR: Panama ve Ekvador. (15)

NOT: Bu konuda Süreyya Serdengeçti, *Dolarizasyon / Ters Dolarizasyon*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Eskişehir, 3 Ekim 2005 çalışması oldukça açıklayıcı bir kaynak olarak dikkat çekmektedir.

İkicisi ise kısmî dolarizasyondur. **Kısmî dolarizasyon**, “bir ülkede ekonomik birimlerin, yüksek enflasyon ortamında ulusal paranın değer kaybından korunmak amacıyla, ulusal para cinsinden finansal varlıklar yerine yabancı para cinsinden finansal varlıkları seçmeye başlamasıyla ortaya çıkmaktadır.” (16)

Kısmî dolarizasyon nedenleri: (17)

- Makroekonomik istikrarsızlık
- Yüksek ve volatil (oynak) enflasyon
- Yüksek ve kırılğan borç stoku
- Düzenleyici çerçevedeki aksaklıklar ile piyasa yapısındaki eksiklikler
- İstikrarsızlığın hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkan, güvenilirlik kaybı/eksikliğidir.

«Geleneksel dolarizasyon literatüründe yabancı para cinsinden mevduatların toplam mevduatlar ya da geniş tanımlı para arzı içindeki payı bir ülkenin dolarizasyon derecesinin göstergesi olarak kabul edilmektedir.» (18)

(18) Özge Akıncı, Yasemin Barlas Özer ve Bülent Usta, Dolarizasyon Endeksleri: Türkiye’deki Dolarizasyon Sürecine İlişkin Göstergeler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Araştırma ve Para Politikası Genel Müdürlüğü, Çalışma Tebliği No: 05/17, Aralık 2005, s. 2.

Dolarizasyonu ölçmek için aşağıdaki formül kullanılabilmektedir: (19)

$$Dolarizasyon = \frac{YP \text{ (Yabancı Para) Mevduatlar}}{\text{Toplam Mevduatlar}}$$

► ÖRNEK:

TL vadesiz mevduat = 180

TL vadeli mevduat = 200

YP vadesiz mevduat = 50

YP vadeli mevduat = 250 ise

Yukarıdaki formül çerçevesinde dolarizasyon düzeyini hesaplayınız?

- ▶ **Ödev:**
- ▶ Güncel verileri kullanarak Türkiye'nin dolarizasyon verisini hesaplayınız.

ÖDEV

Yukarıda yer alan Tablo-1'deki verileri kullanarak dolarizasyon düzeyini hesaplayınız.

Dolarizasyonun Etkileri

Dolarizasyonun etkileri konusu iki açıdan değerlendirilebilmektedir. Bunlardan ilki, dolarizasyonun ekonomilerin kırılganlıkları üzerindeki etkisi iken diğeri merkez bankalarına ve para politikalarına etkileridir. Dolarizasyonun ekonomilerin kırılganlıkları üzerindeki etkileri finans, kamu ve reel kesim şeklinde ayrı ayrı değerlendirilebilmektedir. İlk olarak finans kesimi açısından bakıldığında dolarizasyon finansal kesimin kırılganlığını çok ciddi şekilde artırmaktadır. Buna ek olarak, dolarizasyonun yüksek olduğu ekonomilerde, ekonomik birimlerin bilançoları yalnızca ulusal paranın değer kaybından etkilenmez, bunun yanında ekonomide yaygın olarak kullanılan yabancı paranın diğeri para birimlerine karşı değerindeki dalgalanmalardan da etkilenmektedir. Kamu kesimi açısından bakıldığında, dolarizasyonun yüksek olduğu ekonomilerde kamu borçlanmalarının yapısı sebebiyle kamu kesimi de önemli risk altında bulunmaktadır. Son olarak, reel kesim açısından bakıldığında dolarizasyonun yüksek olduğu ülkelerde döviz kurunun fiyatlara geçiş etkisi yüksek olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, dolarizasyon firma bilançolarını da etkilemektedir. Dolarizasyonun merkez bankaları ve para politikalarına etkisi açısından bakıldığında ise, dolarizasyonun para talebinde istikrarsızlığa yol açması ve dolayısıyla enflasyonun tahmin ve kontrolünü güçleştirdiği görülmektedir. Diğeri taraftan, dolarizasyon seçilen kur rejimine bağlı olarak para politikasını etkisizleştirebilmektedir. (20)

Bir ekonomide enflasyon artarsa
dolarizasyon da artar.

Ticari Banka Bilançosu

Türkiye’de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanan tek düzen hesap planı çerçevesinde, bir ticari bankanın bilanço kalemleri ana başlıklar itibariyle aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir.

Ticari Banka Bilançosu

VARLIKLAR	YÜKÜMLÜLÜKLER
I. FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	I. MEVDUAT
1.1 Nakit ve Nakit Benzerleri	II. ALINAN KREDİLER
1.2 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	III. PARA PIYASALARINA BORÇLAR
1.3 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar	IV. İHRAÇ EDİLEN MENKUL KIYMETLER (Net)
1.4 Türev Finansal Varlıklar	4.1 Bonolar
II. İTFA EDİLMİŞ MALİYETİ İLE ÖLÇÜLEN FİNANSAL VARLIKLAR (Net)	4.2 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
2.1 Krediler	4.3 Tahviller
2.2 Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	V. FONLAR
2.3 Faktoring Alacakları	5.1 Müstakrizlerin Fonları
2.4 İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Diğer Finansal Varlıklar	5.2 Diğer
2.5 Beklenen Zarar Karşılıkları (-)	VI. GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKI KAR ZARARA YANSITILAN FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER
III. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIKLAR (Net)	VII. TÜREV FİNANSAL YÜKÜMLÜLÜKLER
3.1 Satış Amaçlı	7.1 Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan Kısmı
3.2 Durdurulan Faaliyetlere İlişkin	7.2 Türev Finansal Yükümlülüklerin Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Kısmı
IV. ORTAKLIK YATIRIMLARI	VIII. FAKTORİNG YÜKÜMLÜLÜKLERİ
4.1 İştirakler (Net)	IX. KIRALAMA İŞLEMLERİNDEN YÜKÜMLÜLÜKLER (Net)
4.2 Bağılı Ortaklıklar (Net)	X. KARŞILIKLAR
4.3 Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ortaklıkları) (Net)	10.1 Yeniden Yapılanma Karşılığı
V. MADDİ DURAN VARLIKLAR (Net)	10.2 Çalışan Hakları Karşılığı
VI. MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR (Net)	10.3 Sigorta Teknik Karşılıkları (Net)
6.1 Şerefiye	10.4 Diğer Karşılıklar
6.2 Diğer	XI. CARİ VERGİ BORCU
VII. YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER (Net)	XII. ERTELENMİŞ VERGİ BORCU
VIII. CARİ VERGİ VARLIĞI	XIII. SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN VE DURDURULAN FAALİYETLERE İLİŞKİN DURAN VARLIK BORÇLARI (Net)
IX. ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	13.1 Satış Amaçlı
X. DİĞER AKTİFLER (Net)	13.2 Durdurulan Faaliyetlere İlişkin
	XIV. SERMAYE BENZERİ BORÇLANMA ARAÇLARI
	14.1 Krediler
	14.2 Diğer Borçlanma Araçları
	XV. DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLER
	XVI. ÖZKAYNAKLAR
	16.1 Ödenmiş Sermaye
	16.2 Sermaye Yedekleri
	16.3 Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılmayacak Birlikte Diğer Kapsamlı Gellirler veya Giderler
	16.4 Kar veya Zararda Yeniden Sınıflandırılacak Birlikte Diğer Kapsamlı Gellirler veya Giderler
	16.5 Kar Yedekleri
	16.6 Kar veya Zarar
	16.7 Azınlık Payları
VARLIKLAR TOPLAMI	YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI

Oldukça detaylı gözükten banka bilançosunu şu şekilde özetlemek mümkündür:

Bu kapsamda, mevduat bankalarının bilançolarına ilişkin açıklamaların aşağıdaki tabloda yer alan temsili gösterimden yapılması mümkündür.

Tablo 1.2
Mevduat Bankaları
Bilançosu (%)

Kaynak: BDDK
(2011). *Finansal*
Piyasalar Raporu,
sayı:24, s. 58.

Aktif		(2011)		Pasif	
1. Rezervler (Likit Aktifler)	7.6	1. Mevduatlar	58.6		
2. Menkul Kıymetler	24.8	2. Mevduat Dışı Kaynaklar	21.9		
3. Krediler	55.5	3. Diğer Pasifler	8.5		
4. Diğer Varlıklar	12.0	4. Özkaynaklar	11.0		
Toplam Aktifler	100	Toplam Pasifler	100		

Kaynak: Bengül Gülümser Kaytancı, “Bankacılık Sisteminin Faaliyetleri ve Kaydi Para Yaratılması”, Para Politikası, Ed. Muharrem Afşar ve Bengül Gülümser Kaytancı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2019, s. 6.

Aktifler:

Yukarıdaki tablodan görüldüğü üzere, bankalar topladıkları fonların bir kısmını rezerv (likit aktif) olarak bulundurmaktadır. Bankalarının rezervleri, *i) kasalarındaki nakitlerden, ii) merkez bankasındaki mevduatlarından (bankaların merkez bankasındaki zorunlu ve serbest rezerv hesapları) ve iv) diğer bankalar ve para piyasasından alacaklarından oluşmaktadır. Diğer taraftan, yine tabloda mevduat* banka bilançosunun aktif (varlık) bölümünün en önemli kaleminin **krediler** olduğu net bir şekilde görülmektedir. (21)

Pasifler:

1. Mevduatlar:

Bankalar tuttukları mevduatlar aracılığıyla kaydi para yaratma sürecinde önemli bir konumda yer almaktadır. Kaydi para (banka parası) mudilerce bankalara yatırılan mevduatların, merkez bankalarının belirlediği zorunlu karşılık oranı dışında kalan kısmının devamlı olarak kredi verilmesi ve tekrar bankalara mevduat olarak yatırılması şeklinde bir kaydi para oluşturma mekanizması olarak ifade edilebilmektedir. (22)

Bankacılık sektöründe mevduat türleri ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Mevduat Türleri					
Vade Açısından	Para Birimi Açısından	Mudi Yerleşim Yeri Açısından	Kimlik Belirliliği Açısından	Hesabın Kullanım Biçimi Açısından	Kaynakları Açısından
• Vadesiz Mevduat • İhbarlı Mevduat • Vadeli Mevduat • Birikimli Mevduat	• Yerel Para Cinsi Mevduat • Yabancı Para Cinsi Mevduat	• Yurt Dışında Yerleşik Kişiler Mevduatı • Yurt İçinde Yerleşik Kişiler Mevduatı	• İsme Yazılı Mevduat • İsimsiz Mevduat	• Zincirlemesiz Ortak Hesaplar • Zincirlemeli Ortak Hesaplar	• Tasarruf Mevduatı • Ticari Kuruluşlar Mevduatı • Bankalar Mevduatı • Resmi Kuruluşlar Mevduatı • Diğer Kuruluşlar Mevduatı

Kaynak: Mahmut Hayati Eriş, “Bankacılıkta Mevduat ve Kredi İşlemleri”, Bankacılık Hizmet Ürünleri, Ed. Metin Coşkun, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2019, s. 6.

1. Mevduat Dışı Kaynaklar:

Ticari bankaların mevduat dışında bir takım kaynak sağlayabilecekleri seçenekleri bulunmaktadır. Bunlar: (23)

- Yurtiçinden sağlanan krediler
- Yurtdışından sağlanan krediler
- İhraç edilen menkul kıymetler
- Çeşitli fonlar (Para, Sermaye Piyasaları ve Serbest Sağlanan)
- Diğer yabancı kaynaklar

1. Özkaynaklar

Bir ticari bankanın özkaynakları, diğer bir deyişle banka sermayesi, toplam varlıkları ile toplam yükümlülükleri arasındaki farkı ifade etmektedir. Bankaların özkaynaklarının yüksek olması durumunda, olası bir finansal problem (borçlarını ödeyememe gibi) için önemli bir emniyet oluşturmaktadır. (24)

(24) Elif Akbostancı Özkazanç, “Bankacılık Sektörü ve Banka Yönetimi”, Para ve Banka, Ed. Nilgün Çağlarırnak Uslu ve Bilge Kağan Özdemir, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2018, s. 100.

Bu durumun ne denli önemli olduğu Türk bankacılık sektörünün 2008 Küresel Krizi'ndeki durumunda net bir şekilde görölmektedir. Türkiye'de Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinden sonra bankacılık kesimine yönelik düzenlemeler kapsamında özkaynak yeterliliğini artıran düzenlemelerin olumlu etkisi 2008 Küresel Krizi'nde Türk bankalarını ayakta tutmakta önemli bir etken olmuştur.

► Bu noktada, bankaların özsermaye yeterliliği konusunda Basel düzenlemelerinden bahsetmek gerekmektedir. Zira ilk olarak 1974 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi G10 üyesi ülkelerin katılımıyla kurulmuş, 1988 yılında farklı ülkelerdeki sermaye yeterliliği standartlarını tekdüze hale getirmek amacıyla Basel Sermaye Uzlaşısını (Basel-I) yayımlamıştır. Ardından finansal piyasalarda ve bankacılık alanında yaşanan gelişmeleri kapsayacak şekilde 2004 yılında Basel-II, 2009 yılında Basel II.5. Uzlaşısı, 2010 yılında Basel III ve 2017 yılında Basel IV Uzlaşısı yayımlanmıştır. (25)

Basel III kriterlerine göre, Çekirdek Sermaye Yeterliliği Rasyosu %4.5'ten büyük olması gerekirken (26), Türkiye'de řu anda Türk Bankacılık Sektörünün durum %12 seviyesindedir. Bu durum Türkiye'de bankacılık sektörünün özkaynak yeterliliği konusunda oldukça iyi bir durumda olduğunu göstermektedir. (27)

(26) M. Ođuz Köksal, řenol Babuřcu ve Adalet Hazar, “Basel IV Neleri Deđiřtirecek?”, Ekonomi ve Finansal Arařtırmalar Dergisi, C. 2, S. 1, 2020, s. 11.

(27) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), “Aylık Bülten”, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026.

MERKEZ BANKASI BİLANÇOSU

A.AKTİF	P.PASİF
A.AKTİF	P.PASİF
A.1 DIŞ VARLIKLAR	P.1 TOPLAM DÖVİZ YÜKÜMLÜLÜKLERİ
A.2 İÇ VARLIKLAR	P.1a Dış Yükümlülükler
A.2A Nakit İşlemler	P.1b İç Yükümlülükler
A.2Aa Hazine Borçları	P.1ba Kamu ve Diğer Döviz Mevduatı
A.2Aa1 Menkul Kıymetler	P.1bb Bankalar Döviz Mevduatı
A.2Aa1a 5 Kasım 2001 Öncesi DİBS	P.2 MERKEZ BANKASI PARASI
A.2Aa1b İkincil Piyasadan Alınan DİBS	P.2A Rezerv Para
A.2Aa2 Diğer	P.2Aa Emisyon
A.2Ab Bankacılık Sektörüne Açılan Nakit Krediler	P.2Ab Bankalar Mevduatı
A.2Ac TMSF'ye Kullandırılan Krediler	P.2Aba Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı
A.2Ad Diğer Kalemler	P.2Abb Serbest Mevduat
A.3 DEĞERLEME HESABI	P.2Ac Fon hesapları
A.2B IMF Acil Yardım Takip Hesabı (Hazine)	P.2Ad Banka Dışı Kesim Mevduatı
	P.2B Diğer Merkez Bankası Parası
	P.2Ba Açık Piyasa İşlemleri

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Analitik Bilanço”, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026.

Merkez Bankası Bilançosu

Bir şirketin bilançosu şirketin mali yapısı hakkında önemli bilgiler içerirse, merkez bankası bilançosu da para politikasının temel unsurları ve gidişatına yönelik önemli bilgiler sunmaktadır. (28)

Bu bağlamda,

- Dış Varlık ve Dış Yükümlülükler kalemleri sırasıyla Merkez Bankası'nın döviz üzerinden tuttuğu varlıkları ve döviz cinsinden yaptığı borçlanmaları (Hazine'nin döviz olarak tuttuğu mevduatlar da dahil olarak) içermektedir. (29)

İç Varlıklar: «Merkez Bankası'nın nakit bazda kamuya ve bankalara verdiği kredilerle döviz değerlemesi nedeniyle aktifleştirilen cari ve geçmişteki kar ya da zararları (artı ise zarar, eksi ise kar) içerir.» (30)

«**Merkez Bankası Parası** terimi Merkez Bankası’nın kendi bastığı para cinsinden olan tüm yükümlölükleri belirtmek için kullanılır.»
(31)

Merkez Bankası Parası

P.2 MERKEZ BANKASI PARASI			
	P.2A Rezerv Para		
		P.2Aa Emisyon	
		P.2Ab Bankalar Mevduatı	
			P.2Aba Zorunlu Karşılıklar Bloke Hesabı
			P.2Abb Serbest Mevduat
		P.2Ac Fon hesapları	
		P.2Ad Banka Dışı Kesim Mevduatı	
	P.2B Diğer Merkez Bankası Parası		
		P.2Ba Açık Piyasa İşlemleri	
		P.2Bb Kamu Mevduatı	

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “Analitik Bilanço”, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)’den yazar tarafından hazırlanmıştır.

Para Politikasının Amaçları

Para politikasının amaçları tartışılırken birçok merkez bankası çalışanı 6 temel amaçtan bahsetmektedir. Bunlar: (32)

- Yüksek istihdam düzeyi
- İktisadi büyüme
- Fiyat istikrarı
- Faiz oranının istikrarı
- Finansal piyasaların istikrarı
- Döviz piyasalarının istikrarı

(32) Frederic S. Mishkin, Para Teorisi-Politikası, Çev. İlyas Şıklar, Ahmet Çakmak ve Suat Yavuz, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 2000, s. 83.

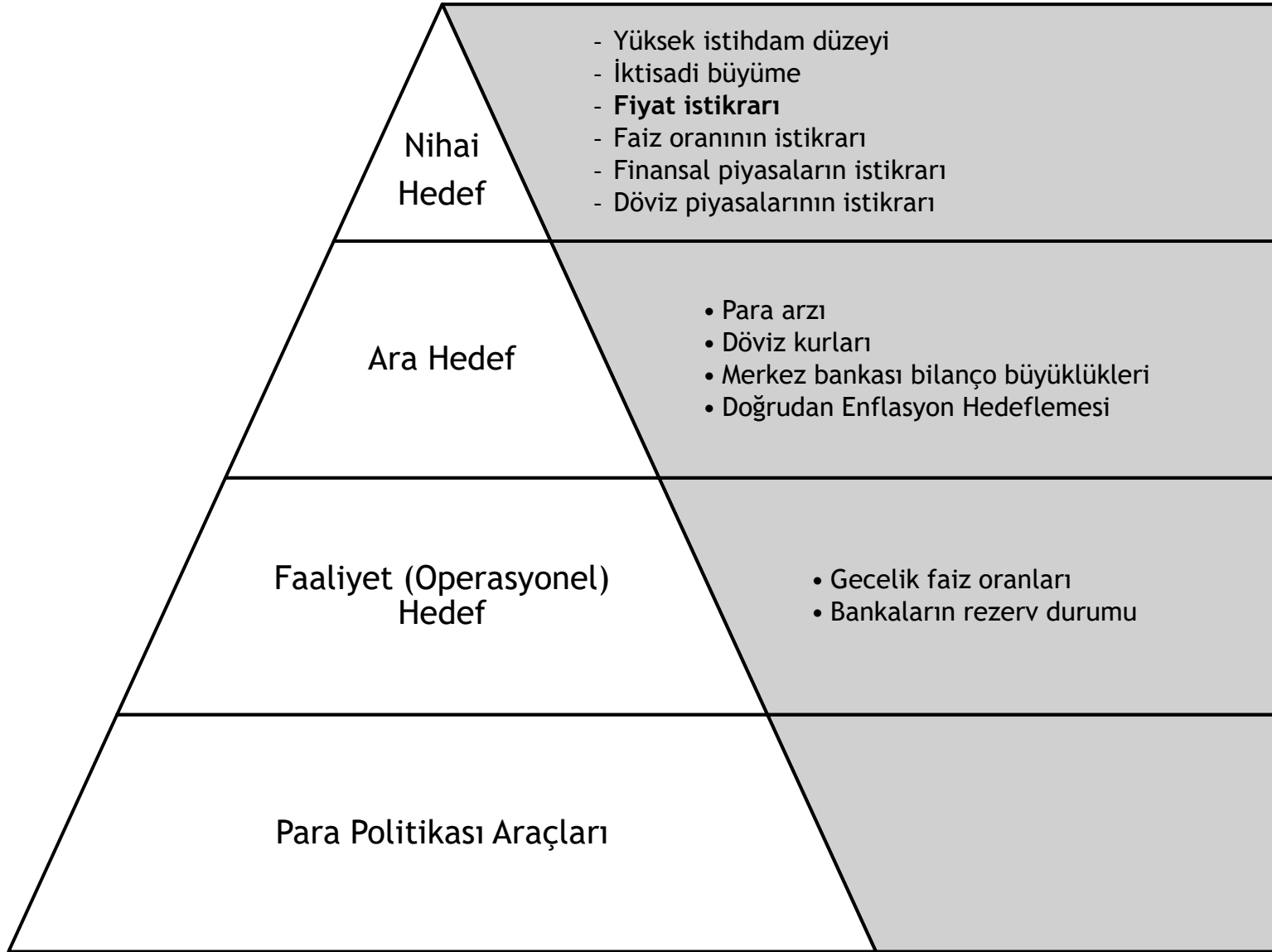
Yukarıda ifade edilen amaçların birçoğu birbirleriyle tutarlı olmasına rağmen, bazı durumlarda amaçlar arası çatışma meydana gelebilmektedir. Örneğin, yüksek istihdam iktisadi büyüme ile tutarlı iken, fiyat istikrarı amacı çoğu zaman faiz istikrarı amacıyla kısa vadede de (yüksek olasılıkla uzun vadede değil) yüksek istihdam amacıyla çelişmektedir. Bu durum, merkez bankalarını bazı zor seçimler yapmak zorunda bırakabilmektedir. (33)

TCMB PARA POLİTİKASI UYGULAMA ÇERÇEVESİ

Para politikasını uygulamakla görevli olan merkez bankaları yukarıda belirtilen amaçlara kolay ve hızlı bir şekilde ulaşamamaktadır. Belirlenen nihai amaca ulaşabilmek için merkez bankalarının bazı para politikası stratejilerini hayata geçirmeleri ve bir çerçeve halinde para politikası uygulaması yapmaları gerekmektedir.

Söz konusu para politikası uygulama çerçevesi ilerleyen kısımlarda detaylandırılacaktır fakat bu aşamada özet olarak vermenin konuya hakimiyeti artıracak düşüncesiyle aşağıda yer aldığı şekilde gösterilebilmektedir.

TCMB PARA POLİTİKASI UYGULAMA ÇERÇEVESİ

Bir Tavsiye

Timur Önder, Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 2005 çalışması bahsedilmekte olan konuları oldukça detaylı şekilde ele almaktadır.

Para Politikası Stratejileri

Mishkin'e göre, bütün ülkelerdeki para politikası stratejilerinin merkezinde bir nominal çıpanın, nihai hedef olan fiyat istikrarına ulaşmak için bir ara hedef olarak kullanılması yer almaktadır. Söz konusu nominal çıpa, nihai hedefe ulaşma adına önemli bir görev üstlenmektedir. Bu bağlamda, 3 temel para politikası stratejisinde 3 farklı nominal çıpa kullanılmaktadır. (34)

Temel Para Politikası Stratejileri

Döviz Kuru Hedeflemesi:

Tarihi oldukça eski olan döviz kuru hedeflemesi, para politikasının döviz piyasası aracılığıyla yürütülmesine dayanmaktadır. Bu stratejide, ulusal para enflasyonu düşük bir ülkenin para birimine bağlanarak ithalata konu olan malların fiyatlarının artması önlemekte ve enflasyon kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. (35)

D v z kuru hedeflemesi stratejisinde nominal  ıpa olarak d v z kuru kullanılmaktadır. Diğ r stratejilerde de ifade edileceği  zere, her bir stratejinin kendine  zg  birtakım avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır.

Bu bağlamda, döviz kuru hedeflemesinin avantajları şunlardır: (36)

- Döviz kuru hedeflemesine yönelik bir nominal çıpa, çıpa ülkede de bulunan ve uluslararası ticareti yapılan mallardaki fiyat artışlarını kısıtlayarak enflasyonun kontrol altına alınmasına doğrudan katkı yapar.

- Para politikasının yürütülmesini otomatik bir kurala bağlayarak zaman tutarsızlığı probleminin aşılmasına yardımcı olur.
- Döviz kuru hedefi basit ve açıktır, böylece halk tarafından kolayca anlaşılabilir.

► Dezavantajları ise şunlardır: (37)

- Döviz kuru hedeflemesi stratejisi, sayısız avantajına karşın pek çok ciddi eleştiriye de maruz kalmıştır. Zira çıpa ülkenin faiz oranlarındaki bir değişim, hedeflemeyi yapan ülkedeki faiz oranlarının da aynı şekilde değişmesine neden olacaktır.
- Döviz kuru hedeflemesinin doğurduğu bir başka sorun da ülkelerin para birimlerini spekülatif ataklara açık hale getirmesidir.
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, para politikasını uygulayanların sorumluluklarını zayıflatmasıdır.

Tarihte kullanılan pek çok döviz kuru sistemi bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda farklı sistemlerin olumlu ve olumsuz yönleri gibi önemli hususlara yer verilmiştir.

Sistem	Temel Özellikler	Olumlular	Olumsuzlar	Açıklamalar
Serbest Dalgalanma (Free Float)	Döviz kuru serbest piyasada belirlenir. Merkez bankası döviz piyasasına müdahale etmez.	Nominal döviz kurundaki değişim içsel ve dışsal şokların gerektirdiği ayarlamaların hemen hepsini yansıtır. Yüksek düzeyde rezerv birikimine ihtiyaç yoktur.	Yüksek oranlı nominal ve reel döviz kuru dalgalanmaları kaynak dağılımını olumsuz etkiler. Para politikası döviz kuru dışında bir nominal çıpa çerçevesinde şekillenir.	Hiçbir ülke tam esnek kur politikası uygulamamaktadır. Geçmiş uygulamalar da gözönünde bulundurulduğunda, ABD, Almanya ve İsviçre bu uygulamaya en yakın örneklerdir.
"Kirli" Dalgalanma veya Gözetimli Dalgalanma (Managed Float)	Merkez bankası belli bir pariteye bağımlı olmaksızın döviz piyasasına müdahaleye hazır durumdadır. Müdahale sıklığı ve şekli hedef doğrultusunda değişir. Doğrudan müdahaleler uluslararası rezervlerde değişim yaratırken, dolaylı müdahaleler (faiz oranlarında değişim, likidite veya diğer finansal araçlar yoluyla) yaratmaz.	Piyasaya tepkisi serbest dalgalanan kur benzeridir ancak daha yüksek düzeyde uluslararası rezerv birikimine ihtiyaç vardır. Döviz kurlarındaki "aşırı" hareketliliği önler.	Merkez bankasının hareketinin şeffaf olmayışı piyasalarda belirsizliğe neden olabilir. Uygulamada müdahalelerin etkileri "sinyal" niteliğinde bile olsa kısa süreli olmaktadır. İstikrar kazandırıcı değildir.	Kanada ve Avusturalya gibi gelişmiş ülkeler uygulamaktadır. Meksika 1994-95 krizi sonrası benzer sistemi uygulamıştır.

Aralık İçinde Dalgalanma (Floating within a Band) (Hedef Bölgesi) (Target Zone)	Nominal döviz kuru belirlenen merkez parite etrafında aşağı/yukarı belli aralık içinde serbest dalgalanır. Sapmalarda parasal otorite piyasaya müdahale eder. Aralık genişliği değişir. Daraldıkça sabit kur sistemine, genişledikçe dalgalı kur sistemine yakınsar.	Sistem belirli esneklikle kredibilitiyi sağlamaktadır. Aralık ve merkez parite gibi anahtar bilgiler piyasanın beklentilerini şekillendirir. Aralık içinde gerçekleşen dalgalanmalar piyasadaki şok değişimleri absorbe eder.	Aralığın çok dar olduğu ve makro politikaların sisteme uyumlu olmadığı durumlarda uygulama istikrar önleyici olabilir ve spekülasyon ataklara neden olabilir. Aralığın tayini önemlidir. Sistemin esnekliği aralık ve merkez parite değerlerinin revize edilmesine olanak tanır. Bu ise uygulamanın kredibilitiyini düşürmektedir.	Avrupa Para Sistemi çerçevesinde uygulanan Döviz Kuru Mekanizması (ERM) en bilinen örnektir. 1992-93 ERM krizinin tanık olduğu gibi sistem önemli spekülasyon baskılara maruz kalabilir ve Merkez bankası belirlenen aralığı korumada kararsız kalırsa sistem çökebilir.
Kaygan Aralık (Sliding Band)	Parasal otorite belirli bir merkez pariteyi izlemeyi taahhüt eder. Ancak, merkez parite aralıklarıyla çeşitli göstergeler ışığında ayarlanır. Bu sistem aralık sisteminin yüksek enflasyonlu ülkelerde uygulama biçimidir.	Sistem dünya ortalaması üzerinde enflasyon yaşayan ülkelerde aralık sisteminin uygulanmasına olanak tanır ve ülke parasının önemli oranda değer kazanmasını önler.	Merkez paritenin ayarlanma dönem ve oranlarının bilinmeyişi piyasalarda belirsizlik ve faiz oranlarında hareketlilik yaratabilir. Aralık tayini önemlidir.	İsrail 1989 yılı başlarından 1991 sonuna kadar benzer sistem uygulamıştır. Sistemin içerdiği belirsizlik ve neden olduğu hareketlilik alternatif uygulamaları ön plana çıkarmaktadır.

Yönlendirilmiş Sabit Aralık (Crawling Band)	Aralık sisteminde merkez paritenin zaman içinde ayarlanmasıdır. Yönlendirme oranı farklı kurallara bağlanabilir. Geçmiş enflasyon oranları farkı gibi geriye dönük ya da beklenen enflasyon oranı gibi ileriye dönük yaklaşımlar en sık uygulamalardır.	Yüksek enflasyonlu ülkelerde aralık sisteminin uygulanmasına, merkez paritede yüksek oranlı ayarlamalar yapılmaksızın, olanak tanır.	Yönlendirme oranının tayini önemli riskler taşır. Geçmişe dönük yaklaşım sistemde enflasyonist süreç yaratabilir. Geleceğe dönük yaklaşım ise yanlış enflasyon hedefleri doğrultusunda belirlendiyse ulusal paranın aşırı değerlendirilmesine ve spekülasyon baskılara yol açabilir.	İsrail, Şili ve İtalya bu uygulamayı belirli dönemlerde seçmişlerdir.
Yönlendirilmiş Sabit Parite (Crawling Peg)	Nominal döviz kuru periyodik olarak belirli göstergelere göre ayarlanır. Çok dar bir aralık içinde hareket eder ve sapmaları engellenir. Uygulamanın bir örneği de nominal döviz kurunun mevcut enflasyon oranının altında artacak şekilde ayarlanmasıdır (Tablita sistemi).	Yüksek enflasyonlu ülkelerde önemli reel kur değerlendirmelerini önler. Tablita sistemi piyasa beklentilerini yönlendirir ve belirli ölçüde kredibilite sağlar.	Geçmiş enflasyon farklarını kullanan geçmişe dönük yaklaşım sistemde enflasyonist sürecin oluşmasına ve para politikasında döviz kurunun nominal çıpa etkisinin ortadan kalkmasına neden olabilir. Mali ve gelir politikaları uyumlu değilse Tablita uygulamasının sürekliliği sağlanamaz.	Bu sistem 1960 ve 1970’lerde Şili, Kolombiya ve Brezilya’da uygulanmıştır. En uzun uygulaması Kolombiya’dır ve önemli ölçüde enflasyonist baskı oluşturmuştur.

Ayarlanabilir Sabit Döviz Kuru (Fixed-but-adjustable exchange rate)	Bretton Woods sistemidir. Nominal döviz kuru sabittir ancak Merkez bankası sıkı kurallara bağlı değildir. Politika dışına çıkabilirler. Parite ayarlamaları (devalüasyon) sıkça kullanılır.	Belirsizliklerin az olduğu ortamda makroekonomik disiplin sağlar. Gerekli durumlarda devalüasyon olanağı "çıkış-nokta"sıdır ve sisteme esneklik kazandırır.	Uygulamada devalüasyonlar genelde yüksek oranlı yapılmakta, sistemde belirsizlik oluşturmakta ve enflasyonist baskılar yaratmaktadır.	Bretton Woods sisteminin 1973 yılında çöküşünden sonra pekçok gelişmiş ülke benzer uygulamaları izlemeye devam etmiştir.
Para Kurulu (Currency Board)	Kesin kurallara bağlanmış sabit kur sistemidir. Para politikasında yasal sınırlamalar mevcuttur. Para otoritesi yerli parayı yalnız yabancı para girişi karşılığı basabilir.	Kredibilite unsurunu ençoklayıcı bir sistemdir ve "zaman tutarsızlığı" sorununu ortadan kaldırır.	Kredi açısından önemlidir ancak sistem esnek değildir. Önemli dışsal şoklar tamamen işsizlik ya da ekonomik aktivite yoluyla absorbe edilir. Merkez bankası "son kredi mercii" fonksiyonunu yitirir.	Tarihsel olarak pekçok küçük ülke uygulaması görülmektedir. Ancak bazıları önemli dışsal şoklarda uygulamaya son vermek durumunda kalmışlardır. Günümüzde Hong Kong ve Estonya uygulamaktadır. Arjantin ve Bulgaristan benzer uygulamalarda bulunmaktadır.
Tam Dolarizasyon (Full 'dollarization')	Para kurulu sisteminin en uç formudur ve uygulaması yoktur. Bir ülkenin parasal bağımsızlığına son vererek diğer ülkenin para birimini kullanmasıdır.	Kredibilite unsurunu maksimize eden sistemdir. Teori olarak parasal otoritenin farklı davranış hakkı yoktur.	Para kurulu sisteminde olduğu gibi kredibilite açısından olumlu ancak esneklik olarak olumsuz bir sistemdir. Tüm dışsal şoklar reel ekonomi tarafından absorbe edilir. Merkez bankası "son kredi mercii" fonksiyonunu yitirir. Önemli ulusal ve politik engeller mevcuttur.	Panama ve San Marino en yakın uygulamalarıdır.

Kaynak: Edwards, S. and M.A. Savastano (1999): "Exchange Rates in Emerging Economies: What Do We Know? What Do We Need To Know?," NBER Working Paper Series, 7228'den aktaran K. Azim Özdemir ve Gülbin Şahinbeyoğlu, Alternatif Döviz Kuru Sistemleri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği, Eylül 2000, s. 7-9.

Parasal Hedefleme:

Merkez bankalarının enflasyonu düşürmek için para arzı, parasal taban, ticari bankaların rezervleri, serbest rezervler gibi parasal büyüklüklerin artış hızına sınırlama getirilmesine parasal hedefleme denir. Düzey olarak veya büyüme oranı olarak belirlenebilen parasal büyüklüklerin enflasyonu önlemek için kullanılması görüşü monetaristler tarafından dile getirilmiş ve Kanada, Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde 1970'lerden sonra kullanılmıştır. (38)

Parasal hedefleme stratejisinin de kendisine göre avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bunları şu şekilde ifade etmek mümkündür: (39)

Avantajları:

- En önemli avantajı, parasal hedefleme yapıldığında merkez bankasının para politikasını yurtiçi ekonominin gereklerine göre ayarlayabilmesidir.
- Parasal hedefler, para politikasına enflasyonu düşük tutma sorumluluğu yükleyerek, para politikası yapıcılarının zaman tutarsızlığı tuzağına düşmelerini engeller.

Dezavantajları: (40)

- Parasal hedeflemenin yukarıda belirtilen avantajlarının hepsi büyük bir *eğer*'e bağlıdır. Amaç değişkenle (enflasyon veya nominal gelir) hedeflenen büyüklük arasında güçlü ve güvenilir bir ilişki olması gerekir.

Enflasyon Hedeflemesi

- Soru: Bir ülkede yüksek enflasyon neden arzu edilen bir şey değildir?

Enflasyonun neden arzu edilen bir şey olmadığı şu şekilde maddeler halinde ifade edilebilir: (41)

- Yüksek enflasyon zamanla paranın satın alma gücünü azaltır.
- Yüksek enflasyon karşısında ulusal paranın değeri azaldığı için ulusal paraya olan güven azalır. Bu durumda, ulusal paranın değişim aracı olma ve değer biriktirme işlevleri ortadan kalkar ve yabancı para ve gayrimenkul gibi üretken olmayan alanlara yönelik yatırımlar artar.

(41) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Fiyat İstikrarı Sizin İçin Neden Önemli?, Herkes İçin Ekonomi, 24 Ocak 2018, s. 8-9.

- Yüksek enflasyon belirsizliğe sebep olur. Bu durum, hem tüketicileri hem de üreticileri olumsuz şekilde etkiler. Ayrıca, bankalar daha yüksek faizle borç verir, yatırım ve tüketim kararları sağlıklı alınamaz. Yatırımların vadesi kısılır.

- Yüksek enflasyon zamanla paranın satın alma gücünü azaltır.
- Yüksek enflasyon karşısında ulusal paranın değeri azaldığı için ulusal paraya olan güven azalır. Bu durumda, ulusal paranın değişim aracı olma ve değer biriktirme işlevleri ortadan kalkar ve yabancı para ve gayrimenkul gibi üretken olmayan alanlara yönelik yatırımlar artar.

- Yüksek enflasyon belirsizliğe sebep olur. Bu durum, hem tüketicileri hem de üreticileri olumsuz şekilde etkiler. Ayrıca, bankalar daha yüksek faizle borç verir, yatırım ve tüketim kararları sağlıklı alınamaz. Yatırımların vadesi kısılır.

- Yüksek enflasyon, toplumun düşük gelirli kesimine yüksek gelirli kesiminden daha fazla zarar verir; yoksulluğun artmasına ve gelir dağılımının bozulmasına sebep olur.
- Yüksek enflasyon ortamında güven unsuru zarara uğrar ve gelecekle ilgili belirsizlik nedeniyle kaygılar artar. Gelir dağılımının bozulması özellikle genç nüfusun geleceğe dair ümitlerinin kırılmasına yol açar.

Enflasyon Hedeflemesi:

Merkez bankasının nihai hedefi olan fiyat istikrarını sağlamak için para politikası araçlarını nasıl kullanacağını açıklamasına enflasyon hedeflemesi denir. Bu stratejide, fiyat düzeyi yerine doğrudan enflasyon oranı hedeflenmektedir. Enflasyon oranı nokta hedef veya aralık hedefi seçilebilmektedir. Nokta hedef uygulamasında tek bir enflasyon oranı açıklanırken, aralık hedef uygulamasında enflasyon oranının hareket edeceği bir bant belirlenmektedir. İlk kez Yeni Zelanda'da 1990 yılında uygulanan enflasyon hedeflemesi 2001 yılından beri Türkiye'de de uygulanmaktadır. (42) Bu bağlamda, aşağıda TCMB'nin 2026-III Enflasyon Raporu'nda da belirttiği enflasyon hedefleri yer almaktadır.

(42) Yalta, Para Teorisi ve Politikası, s. 201.

- ▶ Enflasyon Hedeflemesinin bazı önkoşulları bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde ifade edilebilmektedir: (43)
- “Bir ülke enflasyon hedeflemesine geçiyorsa döviz kuru ve faiz oynaklıklarına karşı dirençli olması gerekir.
- Merkez Bankasının bağımsız olması gerekir.
- Enflasyon hedeflemesine geçilebilmesi için finansal piyasaların istikrarlı ve ikincil piyasaların gelişmiş olması gerekir.

- Merkez Bankası enflasyon hedeflemesinde hükümet ile işbirliği içinde olmalı ve hükümet kamuda mali disiplini sağlamalıdır. Mali disiplin olmazsa enflasyonla mücadele başarılı olamaz.
- Şeffaflık: Para politikasını yönlendirenlerin planları ve amaçları hakkında halkın bilgilendirilmesi gerekir.

- Enflasyon hedefinin önceden ilan edilmesi gerekir.
- Hesap verebilirlik: Enflasyon hedeflerine ulaşmak konusunda merkez bankası hesap verebilmelidir.”

Enflasyon hedeflemesinin avantaj ve dezavantajları ise şunlardır: (44)

► Avantajları:

- Enflasyon hedeflemesi, para politikasının, yurtiçi ekonomik durumu dikkate alarak ve yurtiçi ekonomiye yönelik şoklara cevap verecek şekilde uygulanmasını mümkün kılmaktadır.
- Enflasyon hedeflemesinin bir başka avantajı da başarılı olması için para ve enflasyon arasındaki ilişkinin istikrarlı olmasının gerekmemesidir.
- Enflasyon hedeflemesinin döviz kuru hedeflemesi gibi temel bir avantajı, halk tarafından açık olarak anlaşılması ve oldukça şeffaf olmasıdır.

- Açık bir sayısal enflasyon hedefi merkez bankasının sorumluluğunu artırdığı için, enflasyon hedeflemesi, merkez bankasının üretim ve istihdamı artırmak üzere geniş bir para politikası uygulayarak zaman tutarsızlığı tuzağına düşmesi olasılığını azaltma potansiyeline sahiptir.
- Enflasyon hedeflemesi rejimleri politikanın şeffaflığına ve halkla düzenli ilişki kurulmasına büyük önem verir.

- Enflasyon hedeflemesi rejimlerinin bir başka kilit özelliği merkez bankasının sorumluluğunu artırma eğilimidir.
- Enflasyon hedeflemesinin enflasyonist şokların etkilerini de düzelttiđi görölmektedir.

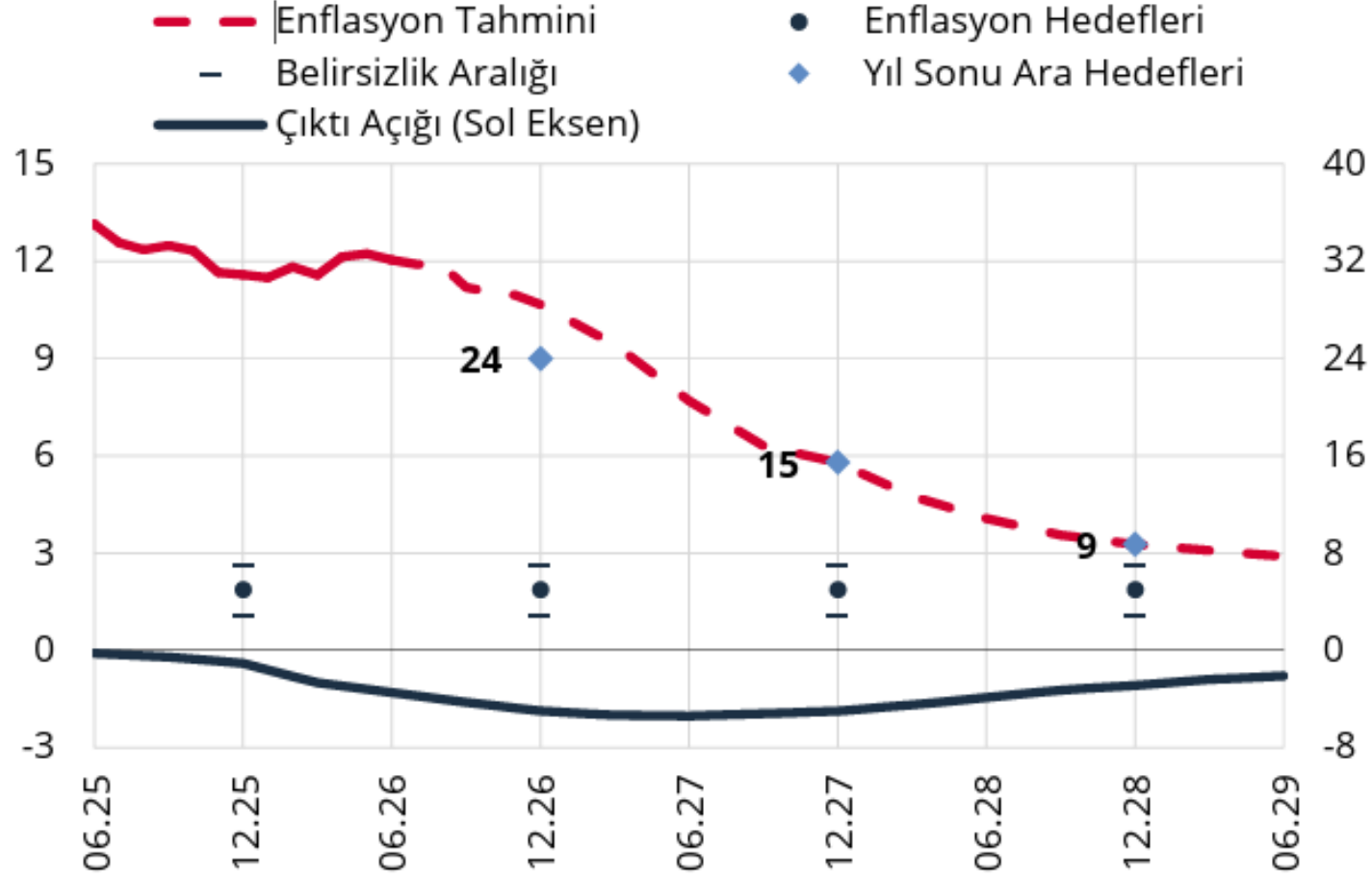
► Dezavantajları:

- Sinyal vermede gecikme
- Aşırı katılık
- Üretim dalgalanmalarında artış potansiyeli
- Düşük ekonomik büyüme

Bu noktada belirtilmelidir ki, her ne kadar uygulamada görölme de sadece enflasyon üzerinde yoğunlaşmanın daha büyük üretim dalgalanmalarına yol açabileceği endişesi bazı iktisatçıların enflasyon hedeflemesinin bir başka türü olan Nominal GSYH hedeflemesi stratejisini önermelerine yol açtığı da görölmektedir. Bu stratejide, merkez bankaları enflasyon yerine Nominal GSYH'yı hedeflemektedir. (45)

TCMB Enflasyon Tahminleri

Grafik 3.2.1: Enflasyon Tahminleri (%)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Enflasyon Raporu 2026-III, 13 Ağustos 2026, s. 54.

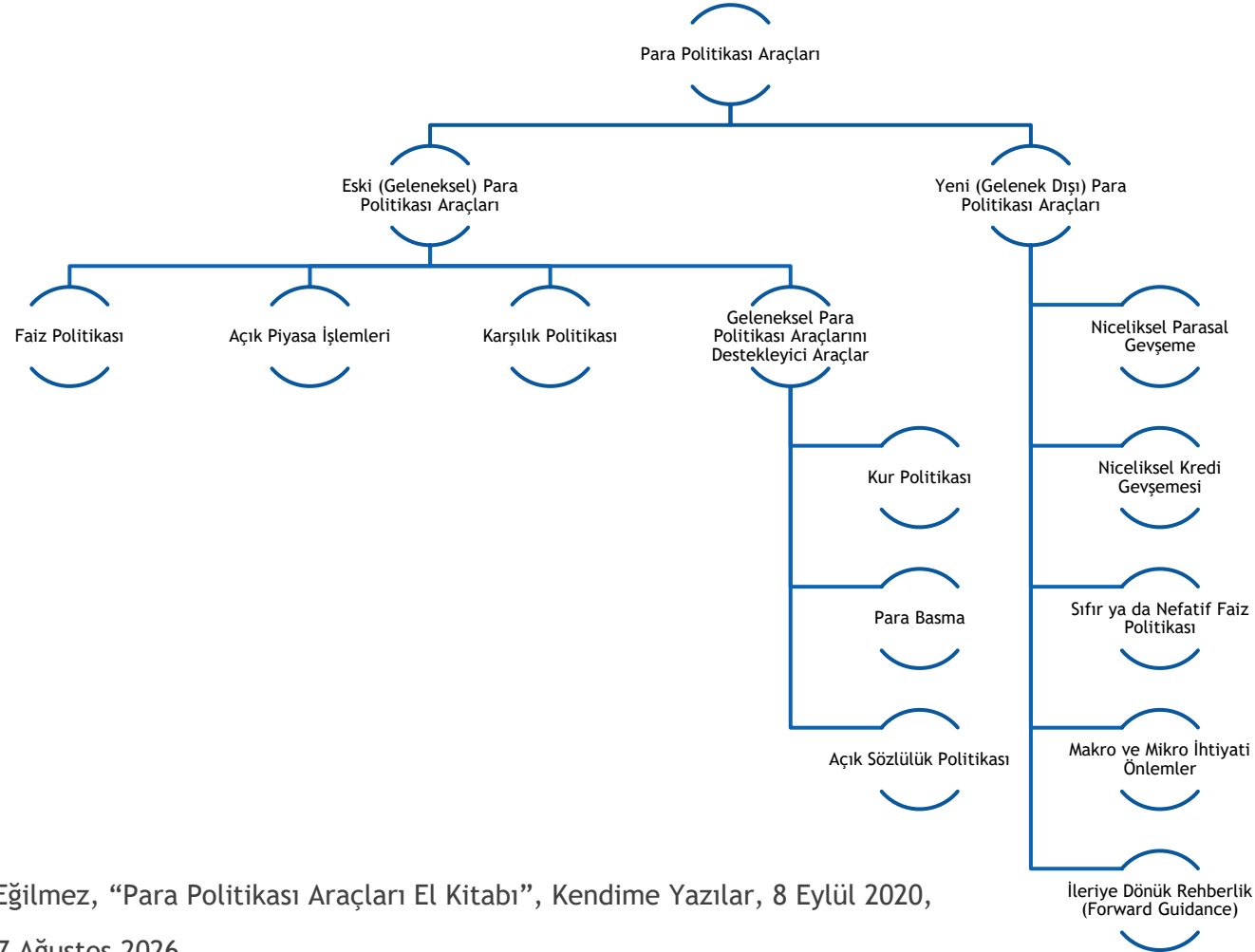
TCMB, 2002 yılında para politikası stratejisinde yeni bir yola girmiş ve enflasyon hedeflemesi stratejisine geçiş yapmaya karar vermiştir. Bu süreçte, söz konusu stratejiye geçişe hazırlık olarak 2002-2005 dönemi Örtük Enflasyon Hedeflemesi Rejimi adı verilen bir politikayı hayata geçirmiştir. 2006 yılında itibaren ise halen uygulamada olan Açık Enflasyon Hedeflemesi Rejimi'ni uygulamaya devam etmektedir. (46)

(46) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “Merkez Bankası Para Politikası Çerçevesi”, Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2026, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Para+Politikasi+Cerceve>

Para Politikası uygulama stratejilerinin avantaj ve dezavantajları aşağıdaki tabloda özet olarak yer almaktadır.

Para Politikası Stratejisi	Avantajlar	Dezavantajlar
Döviz Kuru Hedeflemesi	• Uluslararası ticarete konu olan malların fiyat artışlarını aşağıda tutar. • Para politikasının yürütülmesi için otomatik bir kural belirler. • Hedef basit ve açıktır.	• Bağımsız para politikası uygulanamaz. • Spekülatif saldırılara açıktır (bu sorun para kurulunda daha az, dolarizasyonda ise yoktur). • Döviz kuru sinyali ortadan kalkar.
Parasal Hedefleme	• Bağımsız para politikası iç ekonomik sorunlara yoğunlaşabilir. • Hedefe ulaşılması için hızlı sinyaller sağlar.	• İstikrarlı para-enflasyon ilişkisine dayanır.
Enflasyon Hedeflemesi	• Hedef basit ve açıktır. • Bağımsız para politikası iç ekonomik sorunlara yoğunlaşabilir. • İstikrarlı para-enflasyon ilişkisine dayanmaz. • Merkez bankasının sorumluluğu yüksektir. • Enflasyonist şokların etkisi azdır.	• Hedefe ulaşılması konusunda gecikmiş sinyaller verir. • Katı kural ortaya koyabilir (ancak pratikte olmaz). • Sadece enflasyona yoğunlaşırsa üretimde büyük dalgalanmalar yaşanabilir (ancak pratikte olmaz).
Örtülü Nominal Çıpa	• Bağımsız para politikası iç sorunlara yoğunlaşabilir. • İstikrarlı para-enflasyon ilişkisine dayanmaz. • ABD’de başarılı olmuştur.	• Şeffaflık yoktur. • Başarı, bireylere bağlıdır. • Geçerliliği azdır.

PARA POLİTİKASI ARAÇLARI

Kaynak: Mahfi Eğilmez, “Para Politikası Araçları El Kitabı”, Kendime Yazılar, 8 Eylül 2020,

Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2026,

<https://www.mahfiegilmez.com/2020/09/para-politikas-araclar-el-kitab.html> ‘den

yazar tarafından hazırlanmıştır.

► Geleneksel Para Politikası Araçları

a. Faiz Politikası: (47)

Faiz Politikası, merkez bankalarının bankalarla para alışverişinde uyguladığı faizleri değiştirerek piyasa faizlerini etkilemeyi hedeflemesine denmektedir. Merkez bankalarının bankaların fonlamakta veya bankaların birbirlerini fonlamasını sağlamak için kullandığı faiz bankaların maliyetini etkilediği için onların da faizlerini şekillendirmektedir.

- TCMB'nin politika faizi, *1 hafta vadeli repo ihale faiz oranıdır.*

Açık Piyasa İşlemleri (APİ): (48)

Açık piyasa işlemi, merkez bankasının bankalardan ve diğer kurumlardan tahvil, bono veya diğer menkul değerleri satın alması veya tersine onlara bu tür finansal araçları satması eylemine denmektedir. Merkez bankası APİ yoluyla piyasadaki likidite seviyesini artırıp azaltabilmektedir.

API'nin Avantajları: (49)

- ▶ Etkili olması
- ▶ Etkisinin tam olarak ölçülebilir olması
- ▶ Kontrol edilebilir olması

- ▶ Tersine çevrilebilir olması
- ▶ Küçük alım-satımlar yoluyla gerçekleştirilebilmesi, para tabanı üzerinde küçük ayarlamalara izin vermesi
- ▶ Hızlı olması

- ▶ Karşılık Politikası: (50)
- ▶ Bankaların topladıkları mevduatın Merkez Bankası tarafından belirlenen oranda belirli bir miktarını, kendilerinin gelecekte yaşanabilecek zorluklarda kullanabilmeleri için zorunlu olarak Merkez Bankasına yatırmaları gerekmektedir. Buna **zorunluk karşılıklar**, bunun miktarını belirleyen orana da **karşılık oranı** adı verilmektedir. Merkez Bankası'nın karşılık oranını artırıp azaltarak bankaların verebileceği kredi miktarını ve maliyetini etkilemesine de **karşılık politikası** denmektedir.

- ▶ TCMB zorunlu karşılık oranları TL ve Yabancı para cinsinden ve farklı vadelerdeki mevduatlara göre farklılık göstermektedir.
- ▶ TCMB güncel zorunlu karşılık oranları, TCMB web sitesinde yer alan Zorunlu Karşılıklar sayfasından takip edilebilmektedir:
- ▶ Bkz. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), “Zorunlu Karşılıklar”, Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2026.
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Bankacilik+Verileri/Zorunlu+Karsiliklar/>

► Kur Politikası: (51)

Merkez Bankası'nın TL'nin dış değerini ayarlamaya yönelik olarak bir müdahalesi kur politikası ile gerçekleşmektedir. Bu tipteki müdahaleler daha çok kurlarda yüksek oranlı dalgalanmalar ortaya çıktığında, piyasaya döviz satma ve piyasadan döviz alma şeklinde uygulanmaktadır.

“Merkez bankaları döviz kurlarına müdahale ettiklerinde para arzı da etkilenir. Örneğin, TCMB doların Türk Lirası karşısında değer kazanmasını önlemek için piyasaya dolar sattığında, piyasadan Türk Lirası çeker. Türk Lirasının değer kaybetmesini istediği zaman ise piyasadan dolar alıp karşılığında piyasaya Türk Lirası verir. Bu durumda piyasadaki likidite artar. Merkez bankası, döviz alım veya satımı sonucunda piyasada likiditenin değişmesini istemiyorsa, açık piyasa işlemleri yoluyla ortaya çıkan ilave likiditeyi çekmelidir. Buna **‘sterilizasyon’** denir. Ülkemizde TCMB, döviz alım ihaleleriyle ortaya çıkan fazla likiditeyi sterilize etmek amacıyla Türk Lirası depo alım ihaleleri düzenler.” (52)

► Para Basma: (53)

Merkez Bankası'nın sorunları çözmek için piyasadaki likiditeyi artırmasını (piyasaya yeni para sürmesini) bir politika gibi kullanmasını ifade eder. Bu politikalar esasında yeni para politikalarının temelini oluşturmaktadır.

► Açık Sözlülük Politikası: (54)

Merkez Bankası'nın beklentileri yönetme adına ileride atacakları adımları açıklayarak para politikasına yön vermesi olarak tanımlanabilmektedir.

Yeni (Gelenek Dışı) Para Politikası Araçları

1. Niceliksel Parasal Gevşeme: Ekonominin canlandırılmasının geleneksel para politikası araçlarıyla mümkün olmadığı hallerde uygulanan araçtır. Bu politika kapsamında merkez bankaları, bankaların ve diğer kurumların ellerinde bulunan tahvil, bono ve varlığa dayalı menkul kıymet vb. gibi finansal varlıkları satın alarak karşılığında bu bankalara ve kurumlara para verilmektedir. Tahvil ve bono gibi karşılığının olması bu aracı para basmaktan farklı kılmaktadır. (55)

- ▶ Niceliksel parasal gevşeme API ile benzer olsa da bazı noktalarda farklılıklar söz konusudur. Bunlar: (56)
 - ▶ API'nin hisse senediyle de yapılabilirken niceliksel gevşemede tahvil ve bono alınması
 - ▶ API'nin genellikle daha kısa süreli ve piyasadaki likiditeyi düzenlemek için yapılıyor olması
 - ▶ API'de tahvil gibi finansal varlıkların para verildiğinde süre sonunda tekrar değiş tokuş yapılması yani paranın geri alınıp tahvilin sahibine iade edilmesi söz konusudur.

► 2. Niceliksel Kredi Gevşemesi: (57)

Merkez Bankalarının uygulamaya koyduğu düşük faiz ve likidite sağlaması ile bankaları daha ucuz ve bol kredi vermeye yöneltmesidir. Bu araçla, ekonomik birimleri daha fazla harcama yapmaya yönlendirerek, ekonomi canlandırılmaya çalışılmaktadır.

► Sıfır ya da Negatif Faiz Politikası: (58)

2008 Küresel krizinde enflasyonu sıfıra yakın gelişmiş ülkelerin ekonomilerini canlandırmak için bazılarının faizleri sıfıra ve bazılarının da negatif düzeylere çekerek uyguladığı politikalardır.

► 4. Makro ve Mikro İhtiyati Önlemler: (59)

Makro ihtiyati önlemler, finansal sistemde ortaya çıkabilecek riskleri denetlemek ve düşürmek amacıyla alınan tedbirlere denmektedir.

Makro ihtiyati önlemler finansal sistemin istikrarı sağlamayı hedeflerken, mikro ihtiyati önlemler ise bireylerin ve şirketlerin tek tek finansal sağlığını korumayı hedeflemektedir.

► İleriye Dönük Rehberlik (Forward Guidance): (60)

Bu araç, ileriye dönük faiz düzeyleri için taahhütlerde bulunarak finansal sistemin bu beklentiye göre hareket etmesini sağlamaya yönelik çalışmaları kapsamaktadır.

Aşağıdaki tabloda bazı ekonomik problemlere karşı uygulanabilecek politikalar ve olası sonuçlar yer almaktadır.

Amaç	Uygulanacak politika araçları	Olası sonuçlar
Büyümeyi hızlandırmak	Gevşek para politikası (faizlerin düşürülmesi, zorunlu karşılıkların indirilmesi, likiditeyi bollaştıracak APİ uygulaması.) Gevşek maliye politikası (Kamu harcamalarının artırılması, vergilerin düşürülmesi, teşviklerin artırılması.)	Faizlerde düşüş, kredilerde artış, yatırım artışı ve / veya kapasite kullanımında artış, üretim artışı, istihdam artışı (işsizlik düşüşü) ithalat artışı (başta enerji ithalatı olmak üzere), cari açıkta artış, bütçe açığında artış.
Enflasyonla mücadele etmek	Sıkı para politikası (faizlerin artırılması, zorunlu karşılıkların artırılması, yerli paranın değerli tutulması.) Sıkı maliye politikası (harcamaların kısıtlanması, vergilerin artırılması, bütçe disiplininin yükseltilmesi.)	Faiz artışı, talepte düşüş, kredilerde düşüş, ithalatın düşüşü, cari açığın düşüşü, bütçede faiz giderlerinin artışı, faiz dışı giderlerin düşüşü (hangisi daha büyükse bütçe açığı ona göre biçimlenir).
İşsizlikle mücadele etmek	Gevşek para politikası (faizlerin düşürülmesi, zorunlu karşılıkların indirilmesi, likiditeyi bollaştıracak APİ uygulaması.) Gevşek maliye politikası (Kamu harcamalarının artırılması, vergilerin düşürülmesi, teşviklerin artırılması.)	Kamu harcamalarında artış, vergi indirimleri ve / veya teşviklerde artış, büyümenin teşviki, istihdam artışı, talep artışı, enflasyonist baskılarda artış.
Cari açığı düşürmek	Sıkı para politikası (zorunlu karşılıkların artırılması, yerli paranın değer kaybetmesi) Destekleyici maliye politikası önlemleri (ithal ikamesi uygulaması, ihracat teşvikleri) Tarife dışı engeller uygulaması	İhracat artışı, ithalat düşüşü, kredilerde düşüş, yatırımlarda düşüş, üretimde düşüş ve / veya arzın talepteki artışı karşılayamaması, büyümenin düşüşü.

Cari açığı düşürmek	Sıkı para politikası (zorunlu karşılıkların artırılması, yerli paranın değer kaybetmesi) Destekleyici maliye politikası önlemleri (ithal ikamesi uygulaması, ihracat teşvikleri) Tarife dışı engeller uygulaması	İhracat artışı, ithalat düşüşü, kredilerde düşüş, yatırımlarda düşüş, üretimde düşüş ve / veya arzın talepteki artışı karşılayamaması, büyümenin düşüşü.
Bütçe açığını düşürmek	Sıkı maliye politikası (harcamaların kısıtlanması, vergilerin artırılması, bütçe disiplininin yükseltilmesi.)	Kamu harcamalarının düşüşü, vergi gelirlerinin artışı, kamu borçlanmasının düşüşü.
Gelir dağılımını düzeltmek	Maliye politikası önlemleri (Vergilerle ilgili düzenlemeler)	Dolaysız vergilerin artışı, vergi denetiminin yaygınlaştırılması, kayıt dışı işlemlerle mücadele.
Kamu kesimi borç yükünü azaltmak	Sıkı maliye politikası (harcamaların kısıtlanması, vergilerin artırılması, bütçe disiplininin yükseltilmesi.) Destekleyici para politikası önlemleri (faizlerin düşmesi için çaba)	Kamu borç yükünün düşüşü, faizlerde düşüş, özel kesimin piyasadan dışlanması olgusunun tersine dönmesi, özel kesim borçlanmasının artması.

Kaynak: Mahfi Eğilmez, “Ekonomi Politikasının Başlıca Amaçları”, Kendime Yazılar, 13 Ocak 2013, Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2026, <https://www.mahfiegilmez.com/2013/01/ekonomi-politikasnn-baslca-amaclar.html>

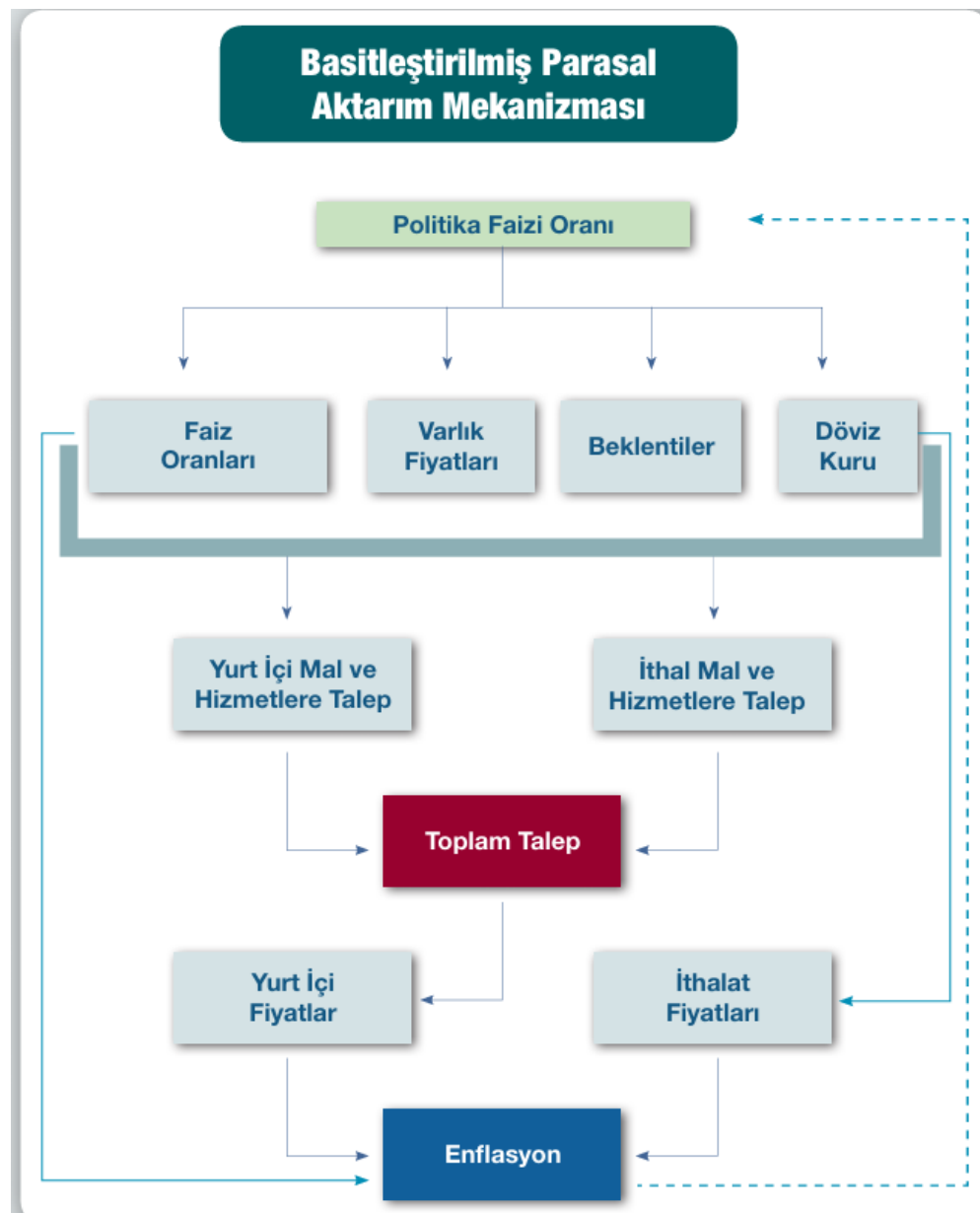
Bir Soru:

TCMB politika faiz oranı nedir ve en güncel tarih itibariyle % kaçtır?

Parasal Aktarım Mekanizması

«**Parasal aktarım mekanizması**, para politikasına ilişkin alınan kararların reel ekonomi ve fiyatları hangi kanallar üzerinden ne kadar bir gecikmeyle ve ne ölçüde etkilediğini ifade etmektedir.» (61)

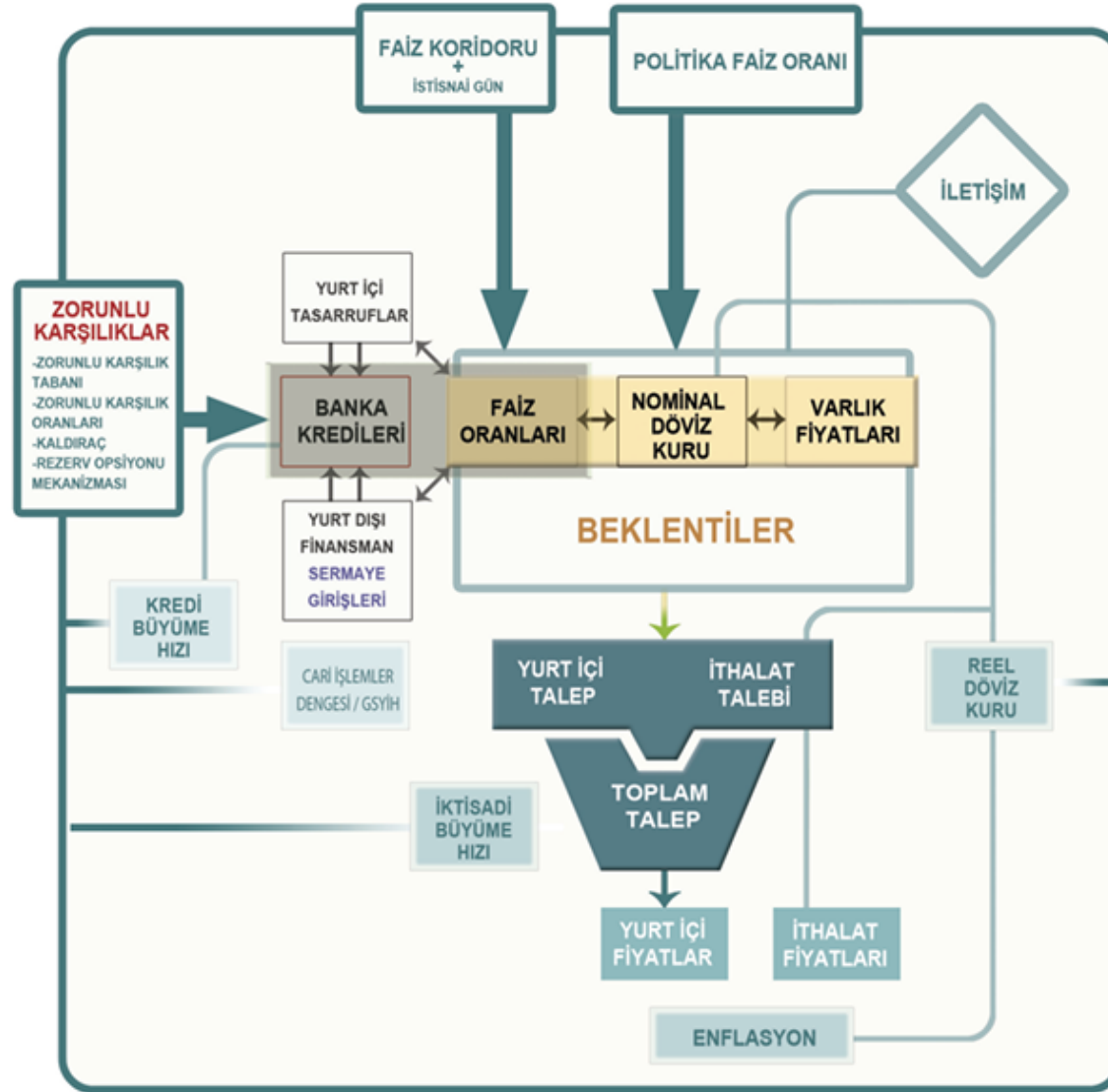
Parasal aktarım mekanizması hakkında, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Parasal Aktarım Mekanizması, Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013 çalışması oldukça açıklayıcı ve faydalı bir çalışmadır.

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Parasal Aktarım Mekanizması,

Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013, s. 3.

YENİ PARA POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE PARASAL AKTARIM MEKANİZMASI

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Parasal Aktarım Mekanizması, Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2013, s. 15.

Kaynakça

- ▶ AKBOSTANCI ÖZKAZANÇ, Elif, “Bankacılık Sektörü ve Banka Yönetimi”, Para ve Banka, Ed. Nilgün Çağlarırnak Uslu ve Bilge Kağan Özdemir, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2018, ss. 95-124.
- ▶ AKINCI, Özge, Yasemin BARLAS ÖZER ve Bülent USTA, Dolarizasyon Endeksleri: Türkiye’deki Dolarizasyon Sürecine İlişkin Göstergeler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Araştırma ve Para Politikası Genel Müdürlüğü, Çalışma Tebliği No: 05/17, Aralık 2005.
- ▶ BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (BDDK), “Aylık Bülten”, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026.
- ▶ BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (BDDK), “Sıkça Sorulan Sorular”, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026.
- ▶ CENGİZ, Vedat, “Parasal Aktarım Mekanizması İşleyişi ve Ampirik Bulgular”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S. 33, Temmuz-Aralık 2009, ss. 225-247.

- ▶ ÇAĞLARIRMAK USLU, Nilgün, “Para ve Finansal Sistem”, Para ve Banka, Ed. Nilgün ÇağlarırmaK Uslu ve Bilge Kağın Özdemir, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2018, ss. 3-33.
- ▶ ÇAKMAK, Ahmet, Bankaların Likidite Riskinin Belirleyicisi İçsel ve Dışsal Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü İçin Bir Uygulama, Doktora Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2022.
- ▶ DİNLER, Zeynel, KPSS İktisat, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2014.
- ▶ DOĞAN, İrfan ve Ferudun KAYA, “Finansal Sisteme Giriş”, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar, Ed. Ferudun Kaya, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2019, ss. 1-13.
- ▶ EĞİLMEZ, Mahfi, “Dolarizasyonda Son Durum”, Kendime Yazılar, 23 Aralık 2020, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2026, <https://www.mahfiegilmez.com/2020/12/dolarizasyonda-son-durum.html>

- ▶ EĞİLMEZ, Mahfi, “Ekonomi Politikasının Başlıca Amaçları”, Kendime Yazılar, 13 Ocak 2013, Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2026.
- ▶ EĞİLMEZ, Mahfi, “Para Arzı Nedir ve Nasıl Ölçülür?”, Kendime Yazılar, 10 Temmuz 2018, Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2026.
<https://www.mahfiegilmez.com/2018/07/para-arz-nedir-ve-nasl-olculur.html>.
- ▶ EĞİLMEZ, Mahfi, “Para Politikası Araçları El Kitabı”, Kendime Yazılar, 8 Eylül 2020, Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2026, <https://www.mahfiegilmez.com/2020/09/para-politikas-araclar-el-kitab.html>
- ▶ ERİŞ, Mahmut Hayati, “Bankacılıkta Mevduat ve Kredi İşlemleri”, Bankacılık Hizmet Ürünleri, Ed. Metin Coşkun, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2019, ss. 3-47.
- ▶ KAYTANCI, Bengül Gülümser, “Bankacılık Sisteminin Faaliyetleri ve Kaydi Para Yaratılması”, Para Politikası, Ed. Muharrem Afşar ve Bengül Gülümser Kaytancı, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2019, ss. 2-19.

- ▶ MISHKIN, Frederic S., Para Teorisi-Politikası, Çev. İlyas Şıklar, Ahmet Çakmak ve Suat Yavuz, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000.
- ▶ ÖNDER, Timur, Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 2005.
- ▶ ÖZDEMİR, K. Azim ve Gülbin ŞAHİNBEYOĞLU, *Alternatif Döviz Kuru Sistemleri*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği, Eylül 2000.
- ▶ PARLAK, Asım Alpay, Finansal Mimaride Ödeme Sistemleri: Dünya ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 2025.
- ▶ SERDENGEÇTİ, Süreyya, Dolarizasyon / Ters Dolarizasyon, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Eskişehir, 3 Ekim 2005.

- ▶ TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (TBB), “İstatistiki Raporlar”, Banka ve Sektör Bilgileri, Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2026.
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), Enflasyon Raporu 2026-III, 13 Ağustos 2026.
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), “Fiyat İstikrarı ve Enflasyon”, Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026.
<https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari+ve+Enflasyon/>
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), Fiyat İstikrarı Sizin İçin Neden Önemli?, Herkes İçin Ekonomi, 24 Ocak 2018.
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), Haftalık Para ve Banka İstatistikleri, Veri Yönetişi ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Parasal İstatistikler Müdürlüğü, 7 Ağustos 2026.

- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), “Kaydi Para Nedir?”, Herkes İçin Ekonomi, 2 Ocak 2019, Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2026.
<https://herkesicin.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/ekonomi/hie/icerik/kaydi%20para>
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), “Merkez Bankası Para Politikası Çerçevesi”, Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2026,
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Para+Politikasi+Cerceve>
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), Parasal Aktarım Mekanizması, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Ankara, 2013.
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Analitik Bilanço”, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS), Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2026.
- ▶ TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI (TCMB), “Zorunlu Karşılıklar”, Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2026.
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Bankacilik+Verileri/Zorunlu+Karsiliklar/>

- ▶ YALTA, A. Yasemin, Para Teorisi ve Politikası: Ders Notları, Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi, Sürüm 1.1, Nisan 2020.
- ▶ YILDIRIM, Kemal, Doğan KARAMAN ve Murat TAŞDEMİR, Makroekonomi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.